

POLITICKÁ PARTICIPACE MLÁDEŽE VE ČLENSKÝCH STÁTECH EU

Maturitní práce z humanitních studií

Adriana Svítková

R8.A

2018/2019

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Pešek

Tímto prohlašuji, že jsem tuto maturitní práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Miroslava Peška a v práci jsem uvedla všechny použité citované a odborné zdroje.

V Praze dne 22. 3. 2019.....Adriana Svítková

Vděčím všem, kteří mi při zpracovávání tak komplexního tématu mé maturitní práce poskytli své rady a názory, svou oporu i podporu; děkuji svým přátelům, absolventům GJK, rodině, pedagogům i osobám pracujícím „v oboru“. Můj velký dík patří jmenovitě Magdaléně Frouzové (vedoucí tiskového oddělení ZEK u nás) a jejím kolegyním z Kanceláře EP za úvodní konzultaci obsahu a poskytnutí relevantních statistik a studií pro výzkumnou část této práce, Marušce Lurfové za stylistické doladění textu překládaného výhradně z anglických zdrojů, a panu profesorovi Miroslavu Peškovi nejen za jeho vytrvalé vedení, ale také za vytříbení mého uvažování o sociálních a humanitních vědách v hodinách dějepisu, geopolitiky a mediálních studií na GJK.

Seznam kapitol

1.1 Úvod	5
1.2 Politická participace	6
1.3 Determinanty politické participace	7
2.1 Dvě tváře občanství	7
2.1.1 Demokratický paradox	7
2.1.2 Daltonovo rozlišení politické participace	8
2.2 Nevolební účast mládeže v politice	10
2.2.1 Výstup výzkumu Catch-EyoU	11
2.2.2 Výstup výzkumu Flash Eurobarometer 455	12
2.2.3 Protestní aktivity	13
2.2.4 Členství v politických stranách a jejích mládežnických organizacích	16
2.3 Volební účast mládeže	19
3. Trendy volební účasti v EU	23
3.1 Postkomunistické země	23
3.2 Demokracie vzešlé ze „třetí vlny“ demokratizace	26
3.3 Důležitost voleb do EP a voleb národních	26
3.4 Český euroskepticismus ve volbách	27
3.5 Státy s aktivním volebním právem od 16 let	28
4.1 Prognóza budoucích trendů ve volební účasti	30
4.2 Změna v pojetí občanství	32
5. Závěr	35
Použité zdroje	38
Příloha č. 1 — rozhovor s Adamem Lalákem, sociologem a členem hnutí Extinction Rebellion	40
Příloha č. 2 — rozhovor s Mees Bangert, ekoaktivistkou z Holandska	40
Příloha č. 3 — rozhovor s nejmenovaným členem nejmenované mládežnické strany	40
Příloha č. 4 — rozhovor s Alešem Chmelařem, státním tajemníkem pro evropské záležitosti	41
Příloha č. 5 — rozhovor s Helenou Martinkovou, místopředsedkyní Mladých lidovců	42
Příloha č. 6 — rozhovor s Adélou Vavříkovou (20), zaměstnankyní v NGO Fórum 50 %	44
Příloha č. 7 — rozhovor se Saskiou Bergmann, členkou předsednictva různých kol MEP	45
Příloha č. 8 — rozhovor se Zdeňkem Hejzlarem, bývalým profesorem ve Stockholmu	47

1.1 Úvod

Ve své maturitní práci se budu zabývat politickou participací mládeže¹ ve členských státech Evropské unie. Toto téma jsem si v první řadě vybrala kvůli tomu, že mou pozornost upoutaly statistiky volební účasti občanů EU, které na národní i evropské úrovni od raných devadesátých let minulého století zaznamenávají značný pokles. Navíc mne zaujalo, že byly skoro vždy nejnižší v kategorii mladých voličů.²

Ovšem kdybych ve své práci rozebírala pouze příčiny chování mladých voličů, tak bych pozorovala jen část z celkové politické participace, v níž se realizuje zájem a aktivita občanů v politice. Opomenula bych širokosáhlé faktory, které k nižší volební účasti mladých občanů vedou. Budu se tudíž věnovat také jejich neelektorálním formám zapojení, jimž veřejnost zpravidla nevěnuje tolik pozornosti, jelikož je jejich rozšíření méně jednoznačné než klesající či rostoucí procenta volební účasti.

Pozornosti v mé práci neujde ani poznatek, že se u mladých občanů EU dají pozorovat určitá opakující se schémata politické participace, která zde podložím publikacemi a statistikami. Značná část práce se tedy bude věnovat konkrétním modelům politické participace a fenoménům, se kterými se mladí v politice setkávají, či které přímo vytváří. Tím budu sledovat rozdíly a společné znaky, které mládež EU vykazuje při svém zapojení v politice.

Na základě výstupů ze statistického výzkumu své práce zde následně představím nový trend zapojení mladých občanů EU v politice a pokusím se naznačit budoucí vývoj jejich politické participace. Plánuji ve své práci ukázat, jakým směrem se politická participace mladých občanů EU ubírá a dokázat, že jejich klesající volební účast od raných 90. let minulého století nutně neznamená, že se méně zapojují do politiky, či že o ní mají menší zájem. Pro zdůraznění klíčového výstupu mé práce přikládám do textu i rozhovory s několika mladými občany, kteří se účastní politiky jinak než pouze v jejích elektorálních formách.

Cílem mé maturitní práce je tedy porovnání míry, specifík a modelů mládežnické politické participace v jednotlivých členských státech vedoucí k prognostickému nastínění jejího vývoje.

¹ Pojmem mládež EU či mladí občané EU v této práci vymezuji kategorii všech občanů členských států Evropské unie, kteří již dosáhli minimálního volebního věku v dané zemi (většinou tuto hranici tvoří 18 let, v Rakousku ji tvoří 16 let), a nedovršili 25 let.

² Více v tabulce v kapitole č. 4.1.

1.2 Politická participace

Tato maturitní práce definuje politickou participaci jako *aktivitu obyčejného občana/-ky zaměřenou na ovlivnění politických výstupů: distribuci sociálních statků a norem*³. Politická participace je popisována jako „zdroj životní síly“ (*lifeblood*)⁴ reprezentativní demokracie právě kvůli tomu, že skrze ni občané vznášejí své požadavky, rozhodují, kdo bude zastávat veřejné úřady, a ovlivňují politická rozhodnutí.

Z této definice vychází několik důležitých bodů: pod politickou participaci se nedají zařadit pouhé politické postoje občanů. Dále se za politickou participaci nepovažují aktivity, které nejsou zaměřeny na ovlivnění politických výstupů nebo nemají výrazný dopad, jako jsou např. diskuze, které jsou omezeny jen na pasivní sledování politiky.

Další (v dnešní době velmi rozšířenou) aktivitou, která nespadá mezi formy politické participace, je tzv. *klickivismus* nebo-li *slackivismus*⁵. Pro tento termín neexistuje jednotná definice, proto jich uvedu více: Oxfordský slovník angličtiny jej popisuje jako užití sociálních sítí a dalších online médií pro prosazení určité věci/zájmu, politolog Karpf⁶ jako způsob vyjadřování názorů pouze skrz klikání, a slovník Čeština 2.0 jej vymezuje jako aktivismus na internetu, kdy stačí jediné kliknutí (na počítači, mobilním zařízení apod.) k tomu, aby člověk podpořil nějakou organizaci či aktivitu. Stejně jako absence jednotné definice chybí v dnešních mediálních či politologických vědách i jednotný názor na prospěšnost této aktivity. Někteří autoři jako např. Wolfsfeld⁷ zařazují *slackivismus* spíše mezi formy „pseudoaktivismu“; jeden z jejich argumentů je, že pro typického *slackera* je většinou dostačující to, že strážce udělí *like*, a tak se předvede svým přátelům. I přes tuto kritiku je ale třeba brát na vědomí, že všechny online politické aktivity nemusí nutně vést ke *slackivismu*; Dahlgren⁸ tvrdí, že jakýkoliv udělený *like* pomáhá vytvářet, udržovat a posilovat síť tzv. „like-mindedness“, tedy síť s podobně smýšlejícími jedinci. Příkladem jsou události Arabského

³ Vráblíková, 2004, s. 6.

⁴ Norris, 2004, s. 6.

⁵ Slackivismus je spojení vzniklé z dvou výrazů: *slacker* = flákač, a aktivismus.

⁶ Karpf D.: *Online political mobilization from the advocacy group's perspective: Looking beyond clicktivism*, Policy & Internet, 2010, s. 7–41.

⁷ Wolfsfeld G.: *Making Sense of Media and Politics. Five Principles in Political Communication*, New York: Routledge, 2011, s. 19.

⁸ Dahlgren P.: *The Political Web. Media, Participation and Alternative Democracy*, New York: Palgrave Macmillan, 2013, s. 61.

jara, kdy i pouhé kliknutí sloužilo jako forma svobodného projevu a šíření revolučních myšlenek. Hlubší analýze online aktivit jako forem politické participace se budu dále věnovat v kapitole 2.2.

1.3 Determinanty politické participace

V následujících kapitolách se budu věnovat konkrétním modelům politické participace v některých z členských států EU. Tudíž zde předkládám mnou, na základě prostudované literatury⁹ sestavený subjektivní seznam možných strukturálních faktorů, které mohou vysvětlit, proč se mladí občané jedné země zapojují do politického procesu jinak, než mladí občané země jiné:

Členství v občanských organizacích
Důvěra ve vládu (historické předpoklady)
Hustota zalidnění
Kontakt s politikou přes školu/stát (<i>debaty s politiky, cvičné volby</i>)
Kvalita všeobecného vzdělávání
Individuální socioekonomický rozvoj
Rozvinutost a kredibilita telekomunikace a médií
Možnost výběru kandidátů napříč politickým spektrem
Sociografická determinace (<i>podnebí, teplota venkovního vzduchu, ...</i>)
Celková spokojenost s politickou situací v zemi (historické předpoklady)
Vystupování vlády (<i>represivní x podpůrné</i>)

2.1 Dvě tváře občanství

2.1.1 Demokratický paradox

Nedávné studie¹⁰ ukazují, že mladí lidé často smýšlí velmi optimisticky o demokracii jako o politickém systému, ale nesouhlasí s aktuálním politickým fungováním na nejvyšší úrovni ve své zemi. Snadno tak propadají deziluzi, která se promítá jak do jejich politických preferencí¹¹, tak do

⁹ Mezi inspirativní prameny této práce patří zjm. *Engaged and critical? The young generation's political participation in EU countries* (Küisel, M. et al., 2016) a *'Politics are bollocks': youth, politics and activism in contemporary Europe* (Pilkington, H., Pollock, G., 2015).

¹⁰ Cammaerts, Bruter, Banaji, Harrison & Anstead, 2014; Norris, 2002; Küisel, Leppik & Seppel, 2015.

¹¹ Jinými slovy začínají volit extremistické a protisystémové strany. Příkladem jsou euroskeptici, kteří se snaží na tyto jedince apelovat argumentací, že státy a jejich vlády jsou v krizi. Říkají, že právě státní vládnutí je nabouráváno zásahy supranacionálních sil (zjm. Evropské unie) do klasických vnitřních mocenských institucionálních mechanismů států. Euroskeptici se tak vymezují proti bruselské legislativě a institucím a zdůrazňují nutnost obnovit svrchovanost národních států. (Hynčica et al., 2016)

způsobu, jakým tráví svůj volný čas. Tak vzniká rozpor mezi jejich vnitřními, nenaplněnými ideály a kriticky pozorovaným reálným světem — tzv. *demokratický paradox*¹². Mládež tím pádem hledá nové formy politického sebevyjádření, díky čemuž roste její účast na alternativních formách občanské participace. Americký politolog Russell Dalton ve své publikaci *Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation*¹³ popisuje myšlenkovou změnu této generace tak, že více lidí dnes považuje politickou angažovanost za výsledek jejich osobní motivace (*citizen engagement*) než za jejich občanskou povinnost (*citizen duty*). Pokud mladí lidé považují svoji politickou angažovanost za občanskou povinnost, tak se politiky účastní jinak, než ti, kteří ji považují za aktivitu, k níž by motivace měla pramenit z nich samotných. Tak se dá vysvětlit, že mládež dnes před účastí ve volbách či před jinými institucionalizovanými formami zapojení upřednostňuje participaci z vlastní iniciativy (*engaged citizenship*), tj. např. účast na demonstracích, manifestacích, petiční činnost či politický konzumerismus, kdy mají spotřebitelé za cíl zvýšit uvědomělost výrobců vůči etickým či politickým principům při výrobě jejich produktů.

V této práci předložím statistiky, které se týkají politické participace mládeže po celé Evropské unii, a pokusím se výše zmíněný trend analyzovat. Na základě odborných publikací a s pomocí mnou stanovených determinantů politické účasti také zhodnotím tuto situaci v jednotlivých regionech EU.

2.1.2 Daltonovo rozlišení politické participace

Dalton svou publikací přináší do politologických prací zcela nové vymezení a rozlišení druhů politické participace občanů. Tvrdí, že mladí lidé si tradiční aktivní účast v politice spojují s vertikálním typem komunikace ("shora dolů"). Ta předpokládá, že cílová skupina jsou příjemci informací, jejichž hlavním prostředkem pro ovlivňování politického vývoje je znalost kandidátů a zdánlivá schopnost racionálního rozhodování.

V politologických výzkumech se tak začíná objevovat následující tendence: politická participace je čím dál tím méně vnímaná občany jako jejich *povinnost*, tj. necítí takovou zodpovědnost chodit k volbám, k účasti na politických mítincích nebo obecně k dodržování norem nastavených systémem. Místo toho se v politice angažují dle své *osobní motivace*. Svůj nesouhlas s vrcholnými úřady (těmi národními i mezinárodními), či naopak jejich podporu vyjadřují i nevolebními aktivitami, mezi něž patří:¹⁴

¹² Kiisel, M., et al., s. 3, 2015.

¹³ Dalton, R.: *Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation.*, 2008, *Political Studies*, str. 76-98.

¹⁴ Vráblíková K., 2004, s. 32.

1. Bojkot nebo naopak dobrovolný nákup určitého výrobku z politických, etických či ekologických důvodů — politický konzumerismus
2. Aktivní práce s médii s cílem vyjádření svých názorů na politické dění
3. Kontaktování / pokus o kontaktování politika nebo státního úředníka za účelem vyjádření svých názorů na politické dění
4. Donátorství či sponzoring občanských a politických aktivit
5. Petice — podpis, tvorba či šíření
6. Účast na demonstraci
7. Účast na internetovém politickém fóru nebo diskusní skupině
8. Účast na politické demonstraci nebo manifestaci

Popularitě a zastoupení jednotlivých nevolebních aktivit napříč členskými státy se budu věnovat více v kapitole 2.2. Pro vysvětlení rozdílu mezi občanstvím z povinnosti a participací z vlastní iniciativy přikládám níže tabulku, která vychází z dat mapujících občanské normy ve 22 státech EU¹⁵ (odpovědi respondentů na otázku *Co by měl dělat dobrý občan*; tj. nejedná se o jejich přímé projevy chování). Kóta zde reprezentuje procento ze 100 jedné proměnné v závislosti na jednotlivých participacích, tj. čím více se daná hodnota blíží k celému číslu 1, tím je typičtější pro daný typ participace.

Z této tabulky vyplývá několik faktů:

Kóta demokratického občanství		
<i>Proměnná</i>	<i>Participace z povinnosti</i>	<i>Participace z vlastní iniciativy</i>
Nahlásit zločin	0.84	0.12
Vždy respektovat právní předpisy	0.77	0.09
Sloužit v armádě	0.64	0.15
Stát se součástí soudní poroty (či její alternativou v jiných právních kulturách)	0.63	0.32
Účast ve volbách	0.56	0.43
Formovat si vlastní názory	0.29	0.47
Podpořit demonstrace a další činy, které upozorňují na to, s čím v aktuálním politickém dění nesouhlasím	0.16	0.65
Politický aktivismus	0.15	0.80

¹⁵ Tabulku jsem převzala z publikace Daltona (2008), který ji vytvořil na základě ESS (2002) a CDACS (2005); proto je založena na datech vycházejících pouze z 22 členských států.

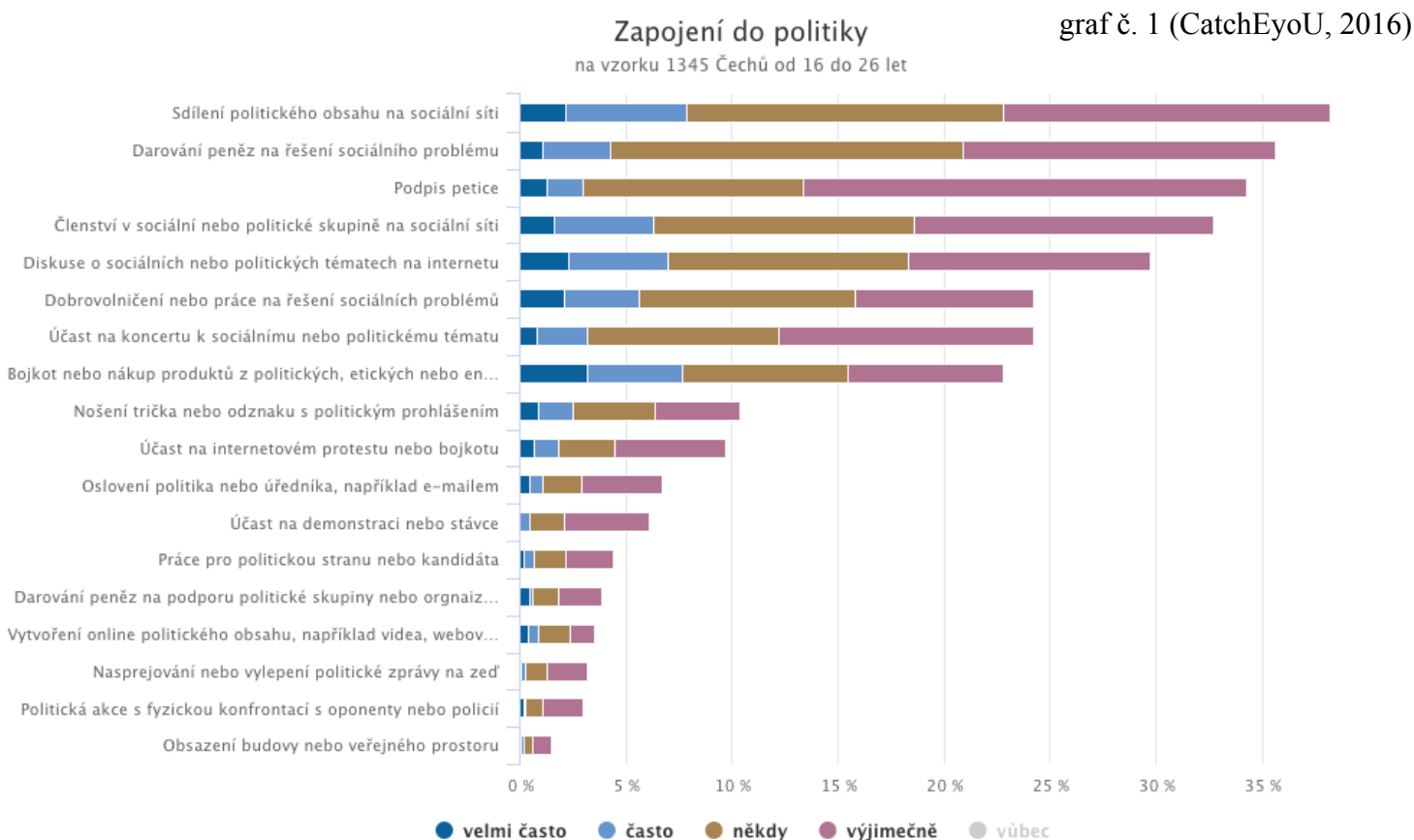
Aktivita v dobrovolnických spolcích	0.10	0.84
Zdroj: European Social Survey 2002, CDACS dotazník z roku 2005		

Typickou participací z povinnosti je snaha o udržení společenského pořádku; také potřeba nahlásit zločin dosahuje velmi vysoké hodnoty (0.84), následovaná dalšími třemi proměnnými s podobným cílem (vždy respektovat právní předpisy, sloužit v armádě, stát se součástí soudní poroty). Dále je s touto aktivitou spojena zodpovědnost k účasti ve volbách (0.56).

Naopak pro participaci z vlastní iniciativy je obvyklá aktivní účast v různých občanských spolcích (0.84) a politický aktivismus (0.80).

2.2 Nevolební účast mládeže v politice

V této kapitole se budu věnovat analýze neelektorálních forem politické participace mládeže. Těchto forem existuje široké spektrum a bohužel v mé práci není prostor pro to, abych se věnovala hlubší analýze aktivit mládeže v charitě, nevládních organizacích, politických simulacích¹⁶ a dalších mládežnických spolcích (např. skauti), které mají obdobně jako aktivity, kterým se zde věnuji, dopad na jejich případnou politickou angažovanost. Konkrétně následující aktivity (protestní, online, členství ve stranách aj.) jsem si vybrala kvůli jejich zjevnému dopadu na politické dění.

¹⁶ V příloze č. 7 se nachází rozhovor se Saskiou Bergmann, předsedající několika kol Modelu Evropského parlamentu. Simulace tohoto typu značně zvyšují povědomí jejich účastníků o politice a zpravidla fungují dále jako výrazná motivace pro jejich aktivní politickou participaci.

2.2.1 Výstup výzkumu Catch-EyoU

Popularitu alternativních forem zapojení mladých Čechů ve věku 16-26 let zachycuje graf č. 1, jenž vychází z dat poskytnutých projektem Catch-EyoU — *Utváření aktivního občanství evropskou mládeží* (2016)¹⁷.

Jako zdaleka nejpoblárnějši aktivitu (o 20 % poblárnějši než je průměrná účast ve volbách do EP¹⁸) je, jak vyplývá z dotazníku, sdílení politického obsahu na sociálních sítích. To se řadí se mezi interaktivnější formu politické komunikace, ale zřídka je chápáno jako politická participace. Je jím např. v kapitole 1.2 zmíněný klikivismus či slackivismus¹⁹. Nicméně je důležité popularitu této aktivity zmínit, jelikož internet a sociální sítě se staly neodmyslitelnou součástí života mladé generace a díky možnostem, které nabízí, významně formují obecnou politickou kulturu. Časté užívání relevantních²⁰ sociálních sítí může podpořit kritické myšlení a přispět tak ke konstrukci vlastních, nezávislých politických identit. V současné literatuře se jedincům, kteří internet využívají pro tyto potřeby, přezdívá *propojení (networked)*. Akademici Rainie a Wellman (2012) je řadí mezi „participanty z vlastní iniciativy“; zřídka se stanou členy tradičních politických organizací a místo toho přispívají do nehierarchistických iniciativ, a reflektují (ve smyslu reprezentují nebo uvažují nad ní) tak politiku neformálně a každodenně. Výzkum CatchEyoU (2016) toto doplňuje poznatkem, že digitální aktivisté, i když mohou být často označováni jako „ti z líné generace“, se významně liší od skupiny „pasivních mladých“ v těch klíčových proměnných, které jsou spojeny právě s politickou participací (a její stimulací). „Propojení“ mladí občané mají obecně vyšší zájem o politiku a více věří, že jsou sami schopni ovlivnit veřejné dění.

Druhým nejrozšířenějším typem aktivit podle výzkumu CatchEyoU (2016) byly aktivity dobrovolnické či dobročinné (např. donátorství či účast na charitativních akcích). Obecně platným zjištěním řady výzkumů je fakt, že existuje pozitivní vztah mezi členstvím v dobrovolnických organizacích a sdruženích, a politickou aktivitou.²¹ Existují tři hlavní teorie, kterými se tato

¹⁷ Ve výzkumu, který zde cituji, byla použita data z dotazníkového šetření o velikosti 17 879 vzorků ze všech osmi zemí, které jsou zapojeny do projektu (Česká republika, Estonsko, Itálie, Německo, Portugalsko, Řecko, Švédsko, Velká Británie).

¹⁸ Data z postelektorálního dotazníku EP ukazují, že průměrná volební účast mládeže ve věku 18-24 let z celé EU byla 28 % — viz dále v kapitole 2.3.

¹⁹ Kiisel, M., et al., 2015, s. 5.

²⁰ Sociální sítě, které umožňují politickou komunikaci — např. *Twitter, Facebook, Instagram*.

²¹ Vráblíková, 2014, s. 11.

souvislost dá vysvětlit, a to 1) rozvojem tzv. občanských dovedností, 2) mobilizací a 3) rozvojem sociálního kapitálu.²²

Dalším relativně populárním druhem zapojení lidí v politice je tzv. politický konzumerismus, do něhož se prostřednictvím bojkotu některých firem nebo typů výrobků zapojila více než čtvrtina dotazovaných výzkumu Catch-EyoU. Kupříkladu petice Bojkot testování produktů na zvířatech (Boycotting Animal Testing)²³ zveřejněná v r. 2017 na serveru www.change.org zaznamenala téměř 13 tisíc podpisů, na portálu ovšem existuje přes 400 dalších úspěšných petic s obdobným tématem. Dalším známým projevem politického konzumerismu je globální kampaň BDS²⁴ snažící se zvýšit ekonomický a politický tlak na Izrael s cílem ukončit výstavbu na palestinských okupovaných územích.

Existuje nespočet dalších hnutí bojujících za správnou etiku a politiku v podnikání, do kterých se mládež zapojuje. Např. aktivitou veřejností bylo do jisté míry vynuceno to, že tzv. „uhelná komise“ (Kohlekommission)²⁵ odsouhlasila, že Německo ukončí činnost svých uhelných elektráren během následujících devatenácti let; podle výzkumu ZDF-Politbarometer²⁶ skoro tři čtvrtiny (73 %) Němců považuje rychlý odchod od uhlí velmi důležitý.

Také poslanci EP v roce 2018²⁷ vyzvali příslušné orgány EU, aby se snažily přimět další státy mimo EU k zákazu používání zvířat k testování kosmetiky. Je otázkou, zda se tomu poslancům podaří do jimi stanoveného cílového roku 2023 zamezit.

2.2.2 Výstup výzkumu Flash Eurobarometer 455

Podle výzkumu Flash Eurobarometer 455 (European Parliamentary Research Service, graf č. 2) jsou mladí Evropané nejčastěji členy sportovního klubu (29 %), jiného mládežnického či volnočasového klubu (20 %) nebo kulturního spolku (15 %), mezi něž patří např. i církevní mládežnické spolky či skautské oddíly (v ČR mají přibližně 60 500 členů²⁸). Smutné je, že pouze 13 % respondentů bylo zapojeno v iniciativě, která měla za cíl „jen“ zlepšit jejich okolí. Zajímavé

²² Vráblíková, 2014, s. 11.

²³ <https://www.change.org/p/animal-testing-companies-boycotting-animal-testing-companies>

²⁴ *Boycott, Divestment and Sanctions Movement* nebo-li *Hnutí Bojkot, Stažení investic a Sankce*

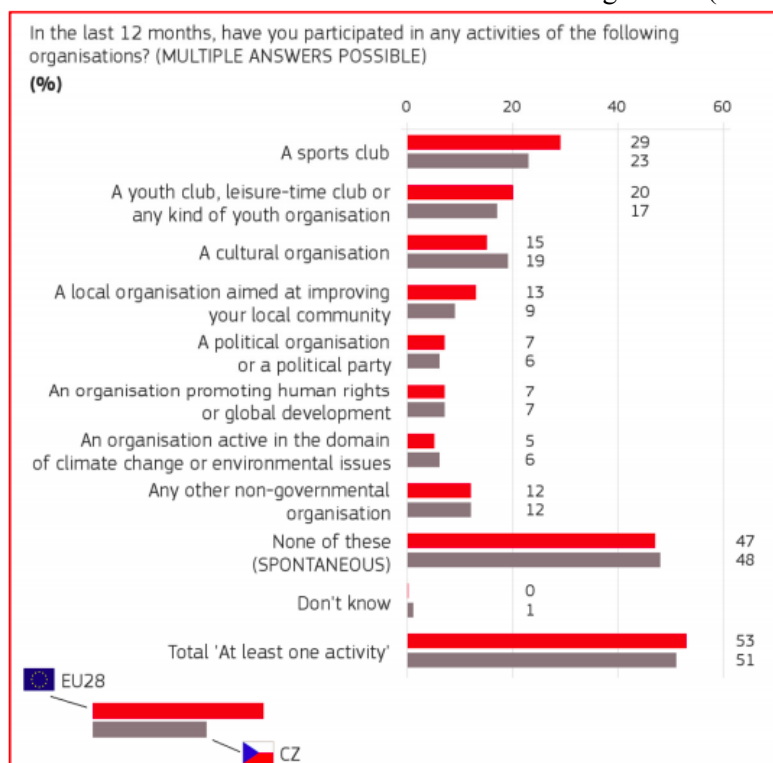
²⁵ Německá „uhelná komise“ je orgán pověřený vládou k přípravě plánu pro postupný odklon Německa od uhlí na obchodování s elektřinou a emisemi.

²⁶ <https://www.zdf.de/politik/politbarometer/190125-mehrheit-schneller-kohleausstieg-100.html> [cit. 13. 3. 2019]

²⁷ Novák, P.: *Testování kosmetiky na zvířatech je nepřijatelné. Teď o tom chce EU přesvědčit i zbytek světa, portál iROZHLAS.cz, 2018.*

²⁸ <https://www.skaut.cz/skauting/fakta-a-cisla/> [cit. 16. 2. 2019]

graf č. 2 (ERPS)

je, že konkrétně mladí Češi jsou více než dvakrát častěji členy kulturních spolků než součástí iniciativ s cílem zlepšit okolí (v EU rozdíl mezi členstvím v těchto spolcích tvoří pouze 2 %). Méně než jeden občan z deseti byl zapojen v politické organizaci, politické straně, organizaci lobbující za lidská práva, globální rozvoj, klimatické změny nebo životní prostředí.

Bohužel zde nemám dostatečný prostor pro to, abych se věnovala hlubší analýze aktivit mládeže v charitě, nevládních organizacích, politických simulacích²⁹ a dalších mládežnických spolcích (např. skauti), které mají obdobně dopad na jejich případnou politickou angažovanost.

2.2.3 Protestní aktivity

Velmi nízkou míru zapojení vykazovala dotazovaná mládež podle výzkumu Flash Eurobarometer 455 u aktivit protestního charakteru. Výzkum CatchEyoU také ukázal, že protestní aktivity (např. demonstrace, stávková akce, blokáda) jsou i u této části populace povětšinou vnímány spíše negativně, jako aktivity extrémní a radikální, kterým je spíše nutné předcházet. Co respondenti ovšem ocenili je jejich schopnost upoutat pozornost k urgentním tématům (např. prostřednictvím sdílení fotografií na sociálních sítích).

Zajímavé je, že například v Řecku jsou ve srovnání s ostatními zeměmi mnohem běžnější právě tyto radikálnější formy participace, zatímco mládež se zapojuje méně častěji do aktivit

²⁹ V příloze č. 7 se nachází rozhovor se Saskiou Bergmann, předsedající několika kol Modelu Evropského parlamentu. Simulace tohoto typu značně zvyšují povědomí jejich účastníků o politice a zpravidla fungují dále jako výrazná motivace pro jejich aktivní politickou participaci.

dobrovolnického charakteru. Politolog Sobolev³⁰ pro toto nachází vysvětlení v přívětivějších podmínkách pro „angažovanost ve venkovním prostředí“ (tj. vyšší teplotou vzduchu), které označuje za důležitý předpoklad pro pořádání demonstrací. Dalším aspektem, který je potřebné brát v potaz při této interpretaci, jsou i kulturní specifika daných zemí, v jižních státech EU např. tzv. „jižanský naturel“ — je obecně známé, že tamní obyvatelstvo je temperamentní či vznětlivější.

Ovšem podle mého názoru přesvědčení o nutnosti společenské změny v motivaci jednotlivých demonstrujících často převažuje svojí důležitostí nad jakýmkoliv jinými vlivy. Příkladem je mezinárodní společenské hnutí *Extinction Rebellion* („Vzdor proti vymírání“), které vzniklo v roce 2018 ve Spojeném království a jehož desetitisíce členů pravidelně pochodují s transparenty napříč velkoměsty zejm. v západní Evropě.³¹ Svými protestními aktivitami tak předávají vládám a celé společnosti zprávu, že vyžadují změnu přístupu v chování k naší planetě.³²

Podobný záměr mají školní stávky středoškoláků *Fridays for future*, v nichž studenti z mnoha zemí po celém světě vyzývají své vlády k vyšší zodpovědnosti k naší přírodě. Prvotní impuls jim dala slova tehdy patnáctileté Greta Thunberg, která ve svém proslovu v listopadu roku 2018 na konferenci OSN o změně klimatu v polských Katovicích apelovala na vlády, aby dodržely Pařížskou dohodu a snížily tak emise skleníkových plynů. Každý pátek Greta záměrně nechodí do školy a místo toho stojí před švédským parlamentem s transparentem *Skolstrejk för klimatet*, tedy Školní stávka pro klima. Tak se zrodily páteční demonstrace *Fridays for future*, jejichž účastníci požadují, aby klimatická krize začala být jako skutečná krize vnímána a vyzývají politiky, aby neprodleně začali jednat a učinili kroky nezbytné ke snížení emisí.³³

V prosinci 2018 se demonstrace konaly ve více než 270 městech a od té doby se k nim neustále připojují studenti z dalších měst. V Nizozemí se do protestů připojilo kolem 20 tisíc občanů a v Belgii dokonce více než 30 tisíc.³⁴ V pátek 15. března se k nim poprvé připojili i čeští studenti středních a vysokých škol na 17 místech v ČR — podle serveru iRozhlas.cz vyšlo jen v Praze ven

³⁰ Sobolev, A.: *Collective Action*, Presentation for the XIV April Conference, International Center for the Study of Institutions and Development, National Research Higher School of Economics (Moscow), 2013, dostupné z <https://iq.hse.ru/en/news/177670359.html>.

³¹ Pochod *Extinction Rebellion* je naplánován již v 27 státech po celém světě — např. v Irsku, Austrálii, Kanadě, Francii, Švédsku, Kolumbii či v New York City. Rozhovor s jedním jeho účastníkem se nachází v příloze č. 1.

³² Rozhovor s mladou ekoaktivistkou z Holandska je k nalezení v příloze č. 2. Popisuje zde svůj pohled na nutnost změny klimatu a způsoby, jimiž se snaží změnit současnou situaci. Byť se mohou zdát málo efektivní, jako např. „pouhé“ povídání si s jejím okolím o možnostech změny, tak je důležitá víra, že i to pomůže v záchraně světa.

³³ Úryvek z prohlášení českých středoškoláků; Red.: *Fridays for future: čeští středoškoláci se přidávají k protestům za ochranu planety*, a2larm.cz, 2019.

³⁴ Kryštofová V.: *Studenti stávkují proti změnám klimatu. Česko zatím spí*, www.pres.upmedia.cz, 2019.

přes dva tisíce studentů. Podle severu 350.org vyšlo v tento den po celém světě nad 1,5 milionu stávkujících na více než 2000 místech; v Německu bylo ohlášených 128 demonstrací, v Itálii 97, ve Francii 75, ve Velké Británii 71, ve Španělsku 40 a v Belgii 23. V sousedním Slovensku byly naplánovány pouze dvě, v Rakousku sedm a ve Finsku jedenáct.

V České republice se hnutí začíná mobilizovat až nyní v březnu, ale myslím si, že se v naší zemi ještě hodně rozšíří. Podle předsedy České středoškolské unie Martina Mikšíka o těchto protestech česká mainstreamová média téměř vůbec neinformují, ale po této stávce bylo těžší zprávy o nich přehlédnout. Další příčinou, proč se čeští studenti nezajímají o toto téma tolik jako v některých dalších evropských zemích, by podle Mikšíka mohla být také nedostatečná environmentální výuka.

A někteří evropští vrcholní politici na toto hnutí reagují — příkladem je dopis francouzského prezidenta Macrona „Za evropskou obrodu“:

„Znovu nalézt ducha pokroku také znamená postavit se do čela ekologického boje. Budeme se moci podívat našim dětem do očí, pokud se nám nepodaří vyrovnat náš klimatický dluh? Evropská unie musí stanovit, jaké jsou její ambice — bezuhlíkové technologie v roce 2050, o polovinu snížené používání pesticidů v roce 2025 – a svou politiku přizpůsobit tomuto požadavku.“³⁵

Díky obrovskému mobilizačnímu potenciálu sociálních médií a akcí jednotlivců, které jsou nepřehlédnutelné, se podle mého názoru v nadcházejících letech (nejen) v Evropě výrazně zvýší počet protestů a demonstrací mládeže.

³⁵ Macron, E.: *Za evropskou obrodu*, otevřený dopis, Elysejský palác, 2019.

2.2.4 Členství v politických stranách a jejich mládežnických organizacích

Jak popisuje mladý politolog Michalko na webu politicon.eu³⁶, v České republice mají velkou tradici mládežnické organizace největších politických stran, které fungují na principu přípravy do politického života. Mladý člověk se v těchto spolcích setkává s mladými lidmi většinou podobných názorů, společně se vzdělávají a někteří z nich se připravují na svoji budoucí politickou kariéru.

Tabulka angažovanosti mládeže v jednotlivých spolcích, 2014-17 (Flash Eurobarometer 455, s. 12)

		A sports club		A youth club, leisure-time club or any kind of youth organisation		A cultural organisation		A local organisation aimed at improving your local community		A political organisation or a political party		Total 'At least one activity'	
		Sept. 2017 - Dec. 2014		Sept. 2017 - Dec. 2014		Sept. 2017 - Dec. 2014		Sept. 2017 - Dec. 2014		Sept. 2017 - Dec. 2014		Sept. 2017 - Dec. 2014	
EU28		29	=	20	▲ 4	15	▲ 5	13	▲ 2	7	▲ 2	53	▲ 4
BE		34	▼ 9	30	▲ 3	14	▼ 4	12	▲ 1	3	▼ 2	58	▼ 5
BG		19	▲ 11	14	▲ 8	12	▲ 8	7	▲ 5	4	▲ 2	39	▲ 19
CZ		23	▼ 1	17	▲ 3	19	▲ 1	9	=	6	▲ 1	51	▲ 6
DK		35	▲ 1	13	▼ 5	9	▼ 1	12	▼ 4	5	▼ 1	59	=
DE		40	▲ 4	23	▲ 3	23	▲ 14	16	▲ 3	12	▲ 6	65	▲ 6
EE		21	▼ 2	14	▲ 4	6	▼ 1	4	▼ 1	3	=	41	▲ 1
IE		42	▲ 3	25	=	10	▲ 2	22	▼ 3	4	▼ 3	63	▼ 3
EL		24	▲ 7	14	▲ 8	14	▲ 8	9	▲ 5	5	▲ 2	46	▲ 16
ES		27	▲ 7	19	▲ 5	18	▲ 6	10	▲ 2	5	▲ 1	50	▲ 9
FR		38	▼ 3	20	▲ 2	15	▲ 3	13	▲ 4	4	▲ 2	57	▲ 1
HR		15	=	9	▲ 2	4	=	8	▲ 3	10	▲ 6	37	▲ 5
IT		35	▲ 14	27	▲ 13	24	▲ 10	20	▲ 9	7	▲ 1	62	▲ 20
CY		11	▼ 4	8	=	2	▼ 3	4	=	3	=	31	▼ 4
LV		19	▼ 5	16	▼ 4	14	▼ 2	7	▼ 7	4	▲ 2	42	▼ 6
LT		11	▼ 9	8	=	3	▼ 4	6	▼ 1	1	▼ 1	33	▼ 3
LU		34	▼ 8	23	▼ 6	13	▼ 5	9	▲ 1	6	▼ 3	62	▼ 1
HU		10	▼ 3	15	▲ 8	6	▲ 2	9	▲ 2	2	▼ 2	31	▲ 3
MT		11	▼ 17	7	▼ 6	6	▼ 1	5	▼ 1	5	▲ 2	37	▼ 8
NL		39	▼ 1	16	▼ 7	8	▼ 1	10	▼ 4	6	▲ 1	61	▼ 6
AT		34	▲ 4	19	▲ 3	15	▲ 4	17	▲ 7	12	▲ 4	61	▲ 7
PL		11	▼ 2	14	▲ 5	13	▲ 4	7	▲ 2	4	▲ 3	39	▲ 6
PT		28	▲ 7	19	▲ 8	15	▲ 4	15	▲ 2	9	▲ 3	53	▲ 13
RO		11	▲ 4	17	▲ 10	8	▲ 5	7	▲ 5	4	▼ 1	32	▲ 9
SI		26	=	21	▲ 12	18	▲ 9	16	▲ 9	4	▲ 1	53	▲ 3
SK		12	▼ 1	5	▼ 3	8	=	5	=	2	▼ 2	30	▼ 3
FI		22	▼ 1	13	▼ 4	5	▼ 4	8	▼ 3	6	▲ 1	41	▼ 8
SE		30	▼ 7	16	▼ 5	16	▲ 2	13	▲ 3	9	▼ 1	62	▼ 3
UK		28	▼ 13	20	▼ 4	10	▲ 4	16	▼ 2	9	▲ 4	50	▼ 11

Base: All respondents (N=10,927)

³⁶ www.politicon.eu/2018/03/ceske-mladeznicke-organizace/ [cit. 16. 2. 2019]

Dle tabulky angažovanosti mládeže v jednotlivých spolecích umístěné výše je v ČR pouze 6 % mládeže členy některé politické strany či organizace, v EU se jedná v průměru o 7 %. V Chorvatsku a v Německu je do politických stran a organizací zapojeno až 12 % mladých lidí, naopak úplně nejméně (1 %) jich je takto zapojeno v Litvě.

Důvodů pro rozdílné zapojení mládeže v politických organizacích napříč zeměmi je nespočet. V příloze č. 3 se nachází rozhovor s jedním členem mládežnické politické organizace, ve kterém popisuje, jak zřetelný je na české politické scéně i na této úrovni politiky klientelismus a vnímání cíle politiky ne jako primárně veřejně prospěšné aktivity, ale jako individuální kariéry. To může vytvářet střet zájmů současných politiků a občanů, který je poté od jejich aktivnější participace v politice odrazuje. Zároveň je zapouzdřenost politických stran u nás častým důvodem, proč se občané o politiku nezajímají: nevěří, že by v ní dokázali něco změnit. Občané disponující možnostmi angažovat se v politice jsou tak od ní naopak odrazováni. V příloze č. 4. se nachází rozhovor s Alešem Chmelařem, naším státním tajemníkem pro evropské záležitosti, který vidí potenciální řešení politické apatie občanů ČR v jejich masivním zapojení v politických stranách. Lidé se tak propojí nad řešením i drobných komunálních problémů a budou přímými svědky toho, že jejich politické aktivity mají větší dopad, což je bude motivovat k vyšší politické participaci.

V České republice mají s výjimkou jedné všechny parlamentní strany své mládežnické organizace, které tvoří stovky členů od patnácti do 35 let:

Mládežnické organizace politických stran: přehled

(Nguyen Thuong Ly: *Mladí sociální demokraté, lidovci, či konzervativci. Zde se líhnou budoucí hvězdy*, e15.cz, 2018.)

Organizace	Aktuální počet členů a trend vývoje	Rozpočet v minulém roce (v korunách)	Příspěvek mateřské strany na provoz (v korunách)
Mladí sociální demokraté	400 ↓	dva miliony	800 tisíc
Mladé ANO	100 ↑	příjmy 299 tisíc, výdaje 161 tisíc	desítky tisíc
Mladí křesťanští demokraté	432 ↓	výdaje cca 120–150 tisíc	asi 5–6 tisíc
Mladí lidovci	372 ↑	příjmy 629 tisíc, výdaje 610 tisíc	až 100 tisíc
Mladí konzervativci	700 ↑	několik set tisíc	0
Mladí občanští demokraté	2000 ↑	0 (jsou součástí ODS)	jednotky tisíc
TOP tým	300 ↑	příjmy 27 382, výdaje 22 944	0
mSTAN	120 ↑	nižší desítky tisíc	0

Nejsilnější základnu mládežnických organizací mají strany s delší tradicí v české politice. S ODS spolupracují Mladí konzervativci s více než osmi sty členy, přímo pod ODS fungují i Mladí občanští demokraté, kteří mají dva tisíce členů. Nejvíce do výchovy mladých politiků investuje

ČSSD: v r. 2017 rozpočet Mladých sociálních demokratů dosahoval dvou milionů korun, a to měli ani ne 500 členů. Ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v r. 2017 je volilo ovšem pouze 4 % lidí ve věku 18 až 34 let (viz tabulka níže). Viditelní jsou i Mladí lidovci, k nimž se hlásí na 350 mladých lidí, a Mladí křesťanští demokraté. S výjimkou SPD mají své mládežnické organizace i zbývající parlamentní strany, včetně těch nejmenších. Zajímavé je, že TOP 09 je druhá nejmenší strana ve sněmovně a její TOP tým má nad 300 členů, na rozdíl od mládežnické organizace strany ANO, kterou tvoří pouze 100 mladých lidí, ale která je největší stranou ve sněmovně čítající 78 poslanců.

Silný hlas ve straně mají Mladí lidovci, jak uvádí jejich předseda Filip Chvátal:

„Podle smlouvy, která je uzavřená mezi Mladými lidovci a KDU-ČSL, se může člen předsednictva ML účastnit, celostátní konference i zasedání poslaneckých a senátorských klubů. Přístup mají Mladí lidovci skoro do všech orgánů KDU-ČSL. Mladí lidovci vydávají usnesení, která jsou adresována vedení lidové strany.“

Doplňující rozhovor s Helenou Martinkovou - jejich 19letou místopředsedkyní popisující, jaké to je být členkou mládežnické politické strany a co ji k tomu vedlo, se nachází v příloze č. 5.

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 2017	
Median, Výzkum pro volební studio ČT, 2017	
Strana	Volební preference věkové kategorie 18-34 let
Piráti	22 %
ODS	18 %
ANO	14 %
ostatní	13 %
SPD	8 %
KDU-ČSL	8 %
TOP 09	6 %
STAN	5 %
ČSSD	4 %
KSČM	1 %

V seznamu politických mládežnických organizací v ČR najdeme i Mladé Piráty, ale ti v této kategorii nedisponují aktivní členskou základnou. Nicméně Piráti jsou tzv. „posledními“, které by kdokoliv mohl podezírat z přehlížení mladých o politiku se zajímajících lidí. Nejen, že jsou mezi mladými lidmi zpravidla nejpoblíbenější volbou (viz tabulka výše — ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v r. 2017 je volilo 22 % lidí ve věku 18 až 34 let), ale také obohatili sněmovnu o

velmi mladé poslance. Ti sice svým věkem nedrží rekord (toho dosáhl teprve dvaadvacetiletý poslanec TOP 09 Dominik Feri), ale blíží se mu. O rok starší než Feri je pirátský poslanec František Kopřiva, jenž byl několik let členem předsednictva Mladých Pirátů, a takto osvětluje současný vztah mezi mládežnickou organizací a stranou:

„Mladí Piráti formálně existují, ale dlouhodobě nejsou příliš aktivní. Důvod je jednoduchý, mladí lidé totiž vstupují rovnou do Pirátské strany. Je nás dost, co jsme vstoupili hned v 18 letech. Aktivitu vyvíjí přímo v rámci strany, což je podle mě pozitivní pro Piráty i politickou kulturu obecně. Zatím tedy není příliš důvod formálně vydělovat mladé straníky do mládežnické organizace, a ani po tom není poptávka, tudíž ožívování Mladých Pirátů není momentálně prioritou.“³⁷

Za pozornost by jistě by jistě stála i analýza míry politické participace (mladých) žen, ale v mé práci na to bohužel nemám prostor. Ovšem v příloze č. 6 se tomuto tématu věnuje rozhovor s dvacetiletou zaměstnankyní Fóra 50 %, ³⁸ která míní, že mnohé ženy od jejich aktivní participace v politice odrazuje zejména společnost — základním pilířem toho nezdravého přístupu k postavení žen v politice jsou stereotypy, představa politiky jako pánské šatny, neochota podporovat ženy ke vstupu do politiky a obecné nevědomí o přínosu, který by ženy v politice mohly mít. Změna patriarchálního zastoupení v politice musí být zprvu přijata společností.

2.3 Volební účast mládeže

Účast ve volbách představuje aktivitu *sui generis*, která je naprosto odlišná od ostatních typů politické participace, jako je např. aktivita v politické straně či účast na manifestaci. Jako jediná z forem politické participace je totiž jednoduše dostupná valné většině obyvatel — voliči musí pro odevzdání hlasu investovat minimální množství času, dovedností a peněz.³⁹

Níže předkládám tabulku volební účasti občanů EU v posledních národních volbách v jejich zemi a ve volbách do EP z r. 2014:

³⁷ Vaverková, K.: *Nástupci někdejších svazáků? Svůj dorost mají i konzervativci a Piráti*, echo24.cz, 2018 [cit. 10. 3. 2019]

³⁸ Fórum 50 % je nevládní nezisková organizace usilující o vyvážené zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích.

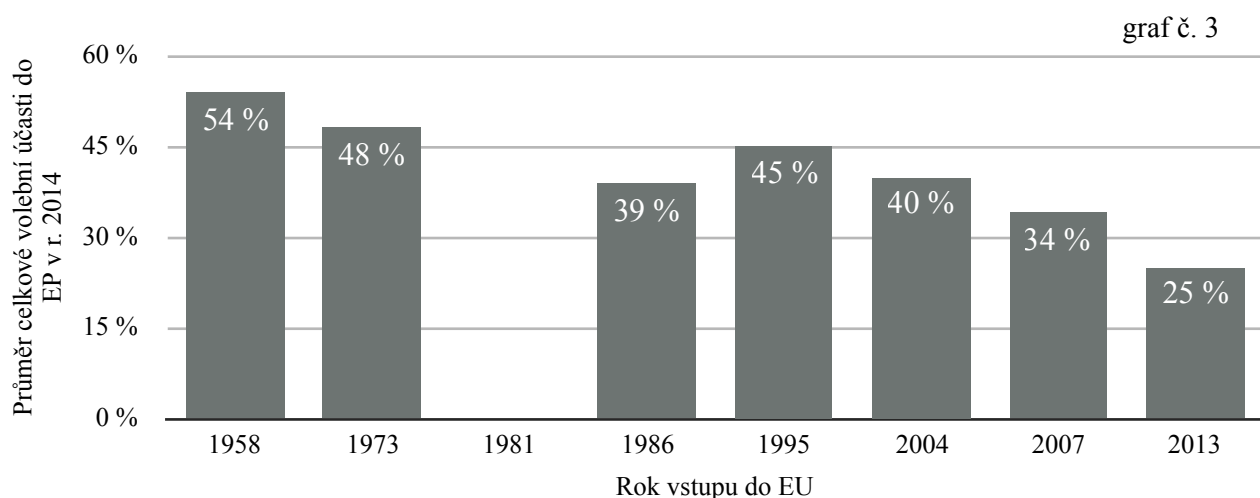
³⁹ Ovšem zůstává otázkou, zda by možnost hlasovat přes internet ještě více usnadnila průběh voleb, a zda by se tak ještě více zvýšila volební účast občanů. V Estonsku se v jako první zemi na světě zavedlo v roce 2005 tzv. „i-voting“ na celostátní úrovni a k roku 2019 ho využívá až 30 % občanů. (zdroj: e-estonia.com) O specifikách tohoto hlasování jsem se bavila s osmnáctiletou Saskiou z Estonska, rozhovor je k nalezení v příloze č. 7.

Členský stát	Národní volby (věk. kategorie 18-24 let)	Národní volby (celková volební účast)	Volby do EP (věk. kategorie 18-24 let)	Volby do EP (celková volební účast)
vstup do EU v r. 1958				
BELGIE*	40 %	89 %	90 %	90 %
FRANCIE	67 %	78 %	25 %	42 %
ITÁLIE	79 %	75 %	44 %	57 %
LUCEMBURSKO	35 %	91 %	87 %	86 %
NĚMECKO	61 %	76 %	29 %	48 %
NIZOZEMSKO	66 %	81 %	18 %	37 %
vstup do EU v r. 1973				
DÁNSKO	55 %	86 %	38 %	56 %
IRSKO	36 %	65 %	21 %	52 %
VELKÁ BRITÁNIE	55 %	69 %	19 %	36 %
vstup do EU v r. 1981				
ŘECKO*	58 %	57 %	45 %	60 %
vstup do EU v r. 1986				
PORTUGALSKO	58 %	49 %	19 %	34 %
ŠPANĚLSKO	65 %	67 %	27 %	44 %
vstup do EU v r. 1995				
FINSKO	68 %	70 %	10 %	39 %
RAKOUSKO**	79 %	80 %	29 %	45 %
ŠVÉDSKO	58 %	86 %	66 %	51 %
vstup do EU v r. 2004				
ČESKÁ REPUBLIKA	54 %	61 %	16 %	18 %
ESTONSKO	50 %	64 %	16 %	37 %
KYPR	42 %	83 %	29 %	44 %
LITVA	35 %	51 %	44 %	86 %
LOTYŠSKO	70 %	59 %	17 %	47 %
MAĎARSKO	47 %	62 %	20 %	29 %
MALTA	78 %	92 %	62 %	75 %
POLSKO	71 %	51 %	14 %	24 %
SLOVENSKO	65 %	60 %	6 %	13 %
SLOVINSKO	49 %	44 %	14 %	25 %

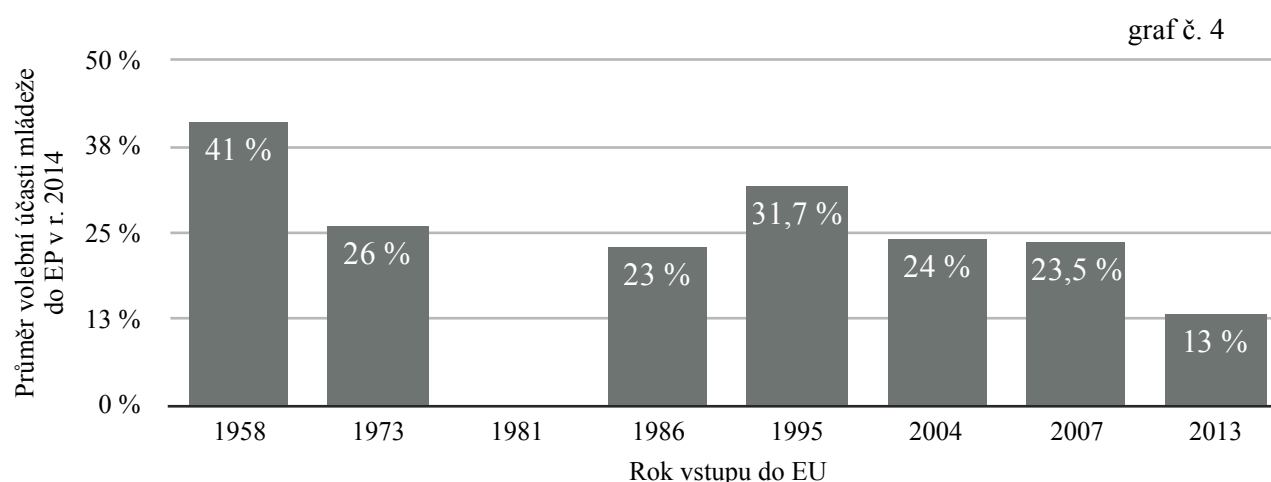
vstup do EU v r. 2007				
BULHARSKO	71 %	54 %	27 %	36 %
RUMUNSKO	70 %	64 %	20 %	32 %
vstup do EU v r. 2013				
CHORVATSKO	64 %	54 %	13 %	25 %
EU 28	59 %	68,5 %	28 %	45 %

NB: Data ve sloupci „Národní volby“ vychází z výzkumu *Flash Eurobarometer 455* vyžádaného Evropskou komisí (2017-2018, s. 17). Reprezentují způsobilé občany z celkového vzorku 8.237 respondentů, kteří v posledních třech letech volili buď na lokální, regionální nebo národní úrovni. Volby do Evropského Parlamentu vychází z post-elektorálního šetření European Parliamentary Research Service (2017, s. 41).
* Členské státy s povinnou volební účastí. ** V Rakousku je nejnižší věková kategorie prohloubena o dva roky níže, tj. 16-24 let.

Rozhodla jsem se zaměřit na konkrétní modely politické participace mj. podle roku vstupu jednotlivých členských států do EU. K porovnání použiji determinanty, které jsem si definovala dříve v této práci, se zřetelem na historické a sociodemografické faktory jednotlivých státních celků. Níže se nachází grafy, kde jsou znázorněna data z horní tabulky, první je zpracován na základě dat o celkové volební účasti a druhý na základě údajů o volební účasti mládeže:

NB: Z grafu jsou za účelem objektivního srovnání vyjmuta data, která pochází ze zemí s povinnou volební účastí.

NB: Z grafu jsou za účelem objektivního srovnání vyjmuta data, která pochází ze zemí s povinnou volební účastí.

Po porovnání grafů zjišťuji, že volební účast mládeže do EP srovnaná podle vstupu zemí do EU (graf č. 4) neudrží tak jasný trend klesající paraboly, jaký zachycuje v případě celkové volební účasti (graf č. 3). To ukazuje, že v motivaci mladých občanů již nezáleží tolik na tom, kdy jejich země vstoupila do EU: jejich skepse a nezájem se účastnit voleb do EP je znatelná téměř ve všech členských státech bez signifikantních rozdílů. (Oproti tomu občané z dalších věkových kategorií, kteří mohli být např. svědky vstupu svých zemí do EU, jsou dle grafu č. 3 více ovlivnění zavedenou tradicí v jejich zemi.)

To potvrzuje fakt, že téměř ve všech členských státech se voleb účastní spíše ti starší voliči než ti mladší — pravděpodobně kvůli tomu, že berou svoji participaci jako povinnou, je součástí jejich norem. Pasivnější chování mladých voličů nemusí být zapříčiněné tím, že by zaujívali negativní stanoviska vůči EU. Jen jsou vůči ní lhostejnější: dokud vše „šlape jak má“, tak není potřeba si nad tím „lámat hlavu“.

Roku 1958 byla po podepsání tzv. Římských smluv založena Evropská společenství s následujícími členskými státy: Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo a Nizozemsko. Mezi zakládajícími státy EU byla mimo Belgie s povinnými volební účastí (90 %) znatelně vysoká volební účast mládeže pouze v Lucembursku (87 %)

Roku 1973 došlo k prvnímu rozšíření Evropských společenství přistoupením Dánska, Irska a Spojeného království. V těchto státech platí, že je celková účast ve volbách do EP vysoká (mimo Velkou Británii, kde v r. 2014 dosáhla pouze 36 %, u obou dalších států převýšila 50 %), avšak mládežnická tvoří v průměru pouze 26 %.

V roce 1981 přistoupilo do Evropských společenství Řecko, ve kterém se voleb účastní na všech úrovních přibližně 50 % populace, opět však méně mládež ve volbách do EP (45 %).

Další jihoevropské státy, Portugalsko a Španělsko, vstoupily do EU v roce 1986 a jejich volební účast má podobné charakteristiky: v národních volbách jsou výsledky mládeže poměrně vyrovnané s výsledky celkovými (Portugalsko: 58:65, Španělsko: 65:67), avšak o volby do EP projevuje mládež mnohem menší zájem (Portugalsko: 19:34, Španělsko: 27:44). V Řecku se ukazuje podobný trend: poměr mezi volební účastí mládeže a celou populací byl v posledních národních volbách 58:57 a ve volbách do EP 45:60. Tudíž se mládež ve všech těchto třech členských státech účastní výrazně méně voleb do EP.

Důsledkem eurokrize⁴⁰ je ve všech třech státech velká část mládeže nezaměstnaná (viz graf napravo⁴¹); v dotazníku publikovaném v britském zpravodaji *The Economist* 40 % Portugalců ve věku 18-30 let uvedlo, že uvažují o emigraci za prací (tamní nezaměstnanost mládeže dosahovala v roce 2010 27 %, do února 2019 se snížila na necelých 18 %).

Tak se dá vysvětlit nízká participace ve volbách do EP v těchto třech jihoevropských státech: kvůli eurokrizi a vysoké nezaměstnanosti ztrácí postupně tamní mladí lidé důvěru v evropské instituce.

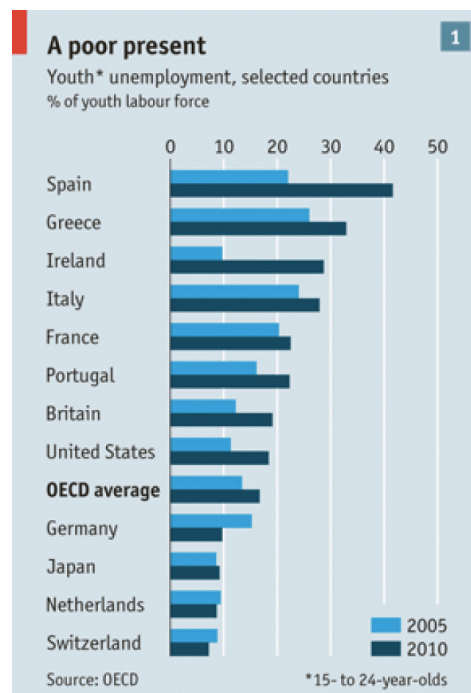
Další skupiny se, co se týče volební účasti mládeže v EP, nedají popsat jasnými schématy. Velmi vysoká účast mládeže ve volbách do EP je např. ve Švédsku⁴² 66 % či na Maltě (62 %), což je překvapivé, jelikož Malta přistoupila do EU spolu s dalšími devíti státy včetně Visegrádské čtyřky v r. 2004 a celá tato skupina se vyznačuje relativně nízkou účastí ve volbách do EP. Nejbližší k vysokým hodnotám Malty je Litva, kde tvoří volební účast mládeže 44 % a celková dosahuje 86 %.

3. Trendy volební účasti v EU

V následující kapitole se budu věnovat specifikům volební účasti v jednotlivých regionech a zemích EU. Využiji k tomu mj. analýzu statistických výzkumů z předešlých kapitol.

3.1 Postkomunistické země

Se zhroutením komunistických režimů na přelomu 80. a 90. let 20. století se pro občany postkomunistických států v Evropě naskytl možnost účinné politické participace, a získali tak příležitost přímo ovlivňovat politický vývoj. Průměrnou účast ve starých členských zemích do EP

⁴⁰ Dluhová krize v eurozóně se postupně šíří od roku 2009. Její příčinou je vysoký veřejný dluh části eurozóny. Zadlužení bylo u některých zemí způsobeno nezodpovědnou fiskální politikou (především Řecko), ovšem do problémů se vlivem rozdílů ve výkonnosti a konkurenceschopnosti ekonomik a ve fázích hospodářského cyklu mezi jednotlivými státy eurozóny dostaly i řádně hospodařící státy, které byly nízkými úroky ECB (Evropská centrální banka) nahnány do pasti realitního rozmachu (Irsko a Španělsko).

⁴¹ *The Economist: Left behind*, *The Economist Newspaper*, 2011, www.economist.com/briefing/2011/09/10/left-behind, cit. 17. 2. 2019.

⁴² O možných důvodech vysoké politické participace mládeže ve Švédsku, tkvících v „politicky-příznivém“ vzdělávacím systému, přikládám rozhovor v příloze č. 8. Jak jsem si již definovala v podkapitole 1.3., kvalita všeobecného vzdělání je důležitým determinantem politické participace mladých občanů, jelikož ta může značně ovlivnit jejich normativní morálku.

tvořilo mezi lety 2000 a 2009 76 %, ve svém vrcholu v 60. letech byla o 10 % vyšší. Oproti tomu průměrná volební účast ve střední a východní Evropě spadla ze 71 % v 90. letech za pouhou dekádu na 60 %.

„Přechod od nedemokratických režimů byl téměř ve všech těchto zemích provázen zvýšenou mobilizací obyvatelstva. Na jedné straně se jednalo o masové akce: například v Československu se podle odhadů zúčastnily v listopadu r. 1989 až tři čtvrtiny dospělých občanů generální stávkou na podporu politické změny. Zároveň šlo o vysokou míru volební účasti v prvních svobodných volbách, která se ve většině zemí pohybovala nad 80 %. Po skončení ‚revoluční euforie‘ jsme však byli svědky značného poklesu tohoto typu politické angažovanosti v postkomunistických zemích.“⁴³

Většina⁴⁴ postkomunistických zemí přistoupila do EU v r. 2004 a, jak ukazuje graf č. 4, v r. 2014 dosahuje v těchto zemích⁴⁵ průměrná účast mládeže ve volbách do EP 24 %; oproti tomu ve starých členských zemích (členové EU od r. 1958 či 1973) v témže roce překročil její průměr 40 %.

Tento rozdíl mezi zeměmi se zavedenou demokracií a zeměmi postkomunistickými je obvykle vysvětlován obecným odkazem k tzv. *dědictví komunismu*; jednou z hlavních příčin je konkrétně nucená politická angažovanost v institucích a rituálech komunistického systému, kdy se občané např. museli povinně účastnit voleb či pochodovat v organizovaných průvodech na podporu režimu. To nemotivovalo občany k dobrovolné participaci, jak se stávalo ve svobodném a demokratickém prostředí. Vedle problému politické socializace je často zdůrazňován dopad frustrace pramenící právě z povinné participace, která byla komunistickými režimy vyžadována. Podle tohoto vysvětlení komunistická zkušenost nucené politické angažovanosti způsobila nechuť k politice a vedla k tomu, že nově nabytá svoboda účastnit se politiky byla občany těchto států pojata jako svoboda „konečně“ neparticipovat (*freedom not to participate*). Zároveň v občanech vyvolala nevíru, že sami mohou něco změnit a ovlivnit.

Další možné vysvětlení nízké participace v bývalých komunistických zemích bývá hledáno v charakteristikách *procesu tranzice*. Někteří autoři⁴⁶ v této souvislosti poukazují na události spojené s ekonomickou a politickou transformací, které politiku odcizily občanům mladých demokracií. Jak píše Vráblíková [2008], na jedné straně to byl proces restrukturalizace ekonomik do ekonomik

⁴³ Vráblíková, 2008, s. 13.

⁴⁴ V roce 2004 se staly členy EU mj. země Visegrádu (Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko) a země bývalého SSSR (Estonsko, Litva, Lotyšsko).

⁴⁵ Mezigenerační rozdíly ve volební účasti těchto států nejsou tak patrné.

⁴⁶ např. Lewis, P: *Political Participation in Postcommunist Democracies*, Democratization, Cambridge, Malden, MA: Polity Press, Blackwell, 1997, s. 443-465.

tržních a jeho důsledky, jež mohly nabídnout seberealizaci občanům nových demokracií, kteří teď věnovali plnou pozornost zajištění svých materiálních zájmů — a otázky politiky odsunuli na „vedlejší kolej“. Zároveň politické elity redukovaly budování demokracie na otázku ekonomické transformace a zavedení kapitalistické ekonomiky.

Např. tehdejší prezident Václav Klaus v r. 2005 pravit: *Občanská společnost je polemika se svobodnou společností a je povinností každého demokrata ze všech svých sil do konce svých věků proti ní bojovat.*⁴⁷ Možná tím chtěl vyjádřit svoji nesnášenlivost vůči spontánním aktivitám všeho druhu, vyslovit svůj etatismus, který nesnese státem nekontrolované aktivity, či ryze prosadit svůj vliv a svoji moc mimo demokratické principy.⁴⁸

Pokračování politik této doby, konkrétně Klause a tehdejšího předsedy ČSSD Miloše Zemana bylo „ekonomicky efektivní“ uchopení politického problému, jenž se objevil po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998, a to představení Opoziční smlouvy. Poté, co si voliči ve volbách vybrali ČSSD Miloše Zemana před ODS Václava Klause a Zeman nedokázal sestavit koaliční vládu, tito politici spolu představili menšinovou vládu ČSSD garantovanou opoziční smlouvou s ODS. Strany si rozdělily funkce a Klaus se stal předsedou Poslanecké sněmovny. Následné praktiky spojené s rozdělením funkcí, úřadů a kontrolních mechanismů nad rámec dosavadních zvyklostí byly občany často vnímány jako neetické. Již jen skokový pokles (ze 74 % na 58 %) ⁴⁹ volební účasti v dalších volbách do PS signifikuje znechucení voličů s metodami politiků (byť možná pro potřeby politiků efektivními).

Svět politiky nových demokracií své občany tedy spíše odpuzoval. Politická transformace byla v řadě zemí komplikovaná – nezkušenost politických elit s demokratickými procesy, nestabilita politických táborů, politické korupční aj. skandály, populismus a politika založená na charismatických vůdcích - to všechno rozhodně nepřispívalo k aktivnímu zapojení řadových občanů do politiky a fungovaly naopak jako odcizující prvek.

Jiní autoři⁵⁰ zase poukazují na to, že se během tranzice v postkomunistických zemích ustavil specifický model občanské společnosti a sociálních hnutí, jejichž organizacím chyběl mobilizační potenciál, která by zajistila širší participaci občanů těchto států. Na základě těchto zjištění by se tak mohlo zdát, že v postkomunistických zemích nefungují mobilizační agentury, jak P. Norris [2004]

⁴⁷ z článku *Nešťastný debakl zeleného osamělce*, Právo, 14. 7. 2005

⁴⁸ www.euportal.cz/Articles/7754-obcanska-spolecnost-nevinna-bestie-vaclav-klaus-jako-ztelesnene-zlo.aspx [cit. 16. 2. 2019]

⁴⁹ Český statistický úřad, www.volby.cz

⁵⁰ např. Vráblíková, 2008, s. 4.

nazývá např. právě organizace občanské společnosti či politické strany a odbory, které ve starých demokraciích rekrutují řadové občany k politické participaci.

3.2 Demokracie vzešlé ze „třetí vlny“ demokratizace

Paralelně se naskýtá otázka, jestli se dá něco podobného pozorovat v demokraciích vzešlých ze „třetí vlny“ demokratizace⁵¹ — zjm. ve třech jihoevropských státech, Portugalsku, Španělsku, a Řecku, jejichž demokratické zřízení lze pokládat za konsolidované až v průběhu 80. let. Technokratičtí představitelé těchto režimů, nadále udržující si svůj vliv v byznysu a částečně v armádě, neměli většinou zájem bránit poklidnému přechodu k demokracii a současně s tím vůdčí osobnosti napříč politickým spektrem prokázaly schopnosti a vizi kvalitativně transformovat společnost a její politickou kulturu. Demokratická tranzice v rámci třetí vlny tudíž proběhla relativně mírumilovně, charakteristický pro ni byl především kompromis, svobodné volby a nenásilná řešení konfliktů. Tento plynulý přechod může být důvodem, proč se dnes starší generace v těchto zemích tradičně a dobrovolně účastní voleb častěji než starší generace v zemích postkomunistických. Fenoménu aktivní občanské společnosti v těchto zemích se věnuji i v kapitole 2.2.3, kde zmiňuji i další relevantní aspekty jako je např. klima či kulturní specifika.

3.3 Důležitost voleb do EP a voleb národních

Jak je vidět v tabulce volební účasti mládeže, účast do EP byla, vyjímaje Belgie, Litvu, Lucembursko a Švédsko, vždy nižší než účast ve volbách národních. To odkazuje k vlně euroskepticismu, která prochází celou Evropou, a s tím spojeným nízkým povědomím o institucích EU.

Přes vzrůstající pravomoci EP nadále neexistují opravdové “evropské volby”. Volby do EP dnes nejsou soutěží o obsah a směr politiky EU — zůstávají nadále „národními“ volbami, protože spíše než celoevropské problémy se v kampani objevují aktuální témata domácí politiky — např. v případě České republiky platí, že se ve volbách do EP střetávají národní politické strany se svými programy. To nahrává faktu, že čeští občané mají tendenci vnímat volby do EP jako volby druhořadé. U všech těchto “druhořadých” voleb je pravidlem nižší volební účast a odvozování preferencí od národních parlamentních voleb.⁵²

Např. na Slovensku se v roce 2014 konaly volby do Evropského parlamentu a zároveň volby prezidentské, jejichž důležitost byla více zdůrazňovaná. To může být jeden z faktorů, proč dosáhla na Slovensku volební účast mládeže do EP pouhých 6 %, nejméně z celé EU, a celková volební

⁵¹ Huntington S. P.: *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku 20. století*, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

⁵² Fišer, 2009, s. 41.

účast 13 %. K prezidentským volbám v témže roce byla účast až 3,5x větší, v prvním kole dosáhla 43 % a v druhém 50 %.

Nicméně např. SPD — sociálnědemokratická strana Německa, která je zároveň tamní nejpočetnější politickou stranou, má ve svém programu několik tezí, které zdůrazňují národní proevropské cítění: *Evropské sjednocení je neopakovatelný historický úspěch. ... V žádném dalším regionu na světě nežijí lidé tak svobodně, demokraticky, mírumilovně a s takovou jistotou, jako v Evropě! Proto my, sociální demokraté, bojujeme pro Evropu.*⁵³ Ovšem podle výsledků voleb se i přesto nejedná o prioritu německé mládeže: voleb do EP se zúčastnilo pouze 29 % mládeže, přičemž celková volební účast dosáhla 48 %. To značí, že i zdůrazňování evropské tematiky v kampani domácích stran nemusí mít tak dalekosáhlý dopad na chování voličů.

Na otázku jestli jsou volby do EP méně důležité než volby národní tedy neexistuje univerzální odpověď: záleží na zavedené politické kultuře v jednotlivých zemích a aktuální politické konstelaci.

3.4 Český euroskepticismus ve volbách

V České republice je účast ve volbách do EP velmi nízká v porovnání s ostatními členskými státy, a navíc je specifická v tom, že se napříč věkovými kategoriemi zvyšuje nejméně: nejvýše o 1,3 % (viz tabulka v kapitole č. 4.1). V ČR hraje také zásadní roli skepse k Evropské unii, jelikož oproti volební účasti do EP (18 % celková, 16 % v rámci mládeže), účast v obou kolech prezidentských voleb překročila 60 %, a je tedy několikanásobně vyšší. Navíc od roku 2004 pozorujeme 10% pokles účasti ve volbách do EP. Nízká účast ve volbách do EP není, jak lze vyčíst z tabulky, rysem pouze ČR. Přes 50 % se volební účast do EP dostala jen v osmi zemích unie (tzn. v méně než jedné třetině jejích členů).

V letech 1997-2002 nepřekročil počet příznivců EU v ČR ani jednou nadpoloviční hranici respondentů (1997 — 35%, 2002 — 48%)⁵⁴, což je ve výrazném kontrastu například se sousedním Polskem. Většinová podpora členství mezi českými voliči byla poprvé patrná až v roce 2004 (64 %) v období prvních evropských voleb a trvala i v roce následujícím (64 %). Poté následoval postupný pokles, a zejména mezi lety 2010 a 2011 deklarovaný počet příznivců EU klesl z 59 % na 49 %. Stejně hodnoty dosáhl v roce 2014, kdy se konaly zatím poslední volby do EP.⁵⁵ Výzkum Europeum z roku 2018⁵⁶ ukázal, že pro setrvání v EU je podle průzkumu 54% obyvatel ČR. Je to nejmenší

⁵³ Sozial Partei Deutschland: *Zeit für Gerechtigkeit. Unser Regierungsprogramm für Deutschland*, Vládní program strany SPD pro roky 2017 až 2021, s. 95.

⁵⁴ Hynčica et al., 2016, s. 38.

⁵⁵ Hynčica et al., 2016, s. 38-39.

⁵⁶ Lessen, Ch.: *Podpora EU v České republice je spíše vlažná*, Europeum, 2018.

podpora ve Visegrádské čtyřce. Za pokračování našeho členství v EU se pak stavěli zejména mladí lidé, a lidé v důchodovém věku (66+), nejvíce skeptičtí jsou nezaměstnaní a živnostníci mezi 36 a 65 lety.

Čeští občané údajně již dlouho a beze změny spíše nevěří tomu, že by rozhodnutí EU byla v zájmu České republiky, a většinově nepovažují vstup do EU za krok, který by přispěl k růstu životní úrovně ČR.⁵⁷ To je opět v ostrém kontrastu s výše zmíněným Polskem, ale i se Slovenskem. Před evropskými volbami v roce 2014 podporovalo členství v EU téměř 90 % Poláků.⁵⁸ V květnu 2003 se na Slovensku uskutečnilo referendum o vstupu země do EU. Referenda se účastnilo 52.2 % občanů, z nichž se 92.5 % vyslovilo souhlasně.⁵⁹ Ze států Visegrádu se tak celkové názory českých občanů na evropskou integraci blíží spíše postojům maďarských občanů.⁶⁰ Mezi Čechy pak jednoznačně panuje odmítavý postoj k přijetí eura a existuje mezi nimi velmi omezená důvěra jak v samotnou EU, tak i v její instituce,⁶¹ což znovu potvrzuje převládající euroskepticismus u velké části české společnosti.

3.5 Státy s aktivním volebním právem od 16 let

V Evropské unii se nachází několik států, kde mladí mohou volit již dříve než kdy dosáhnou plnoletosti. Snížení minimálního povinného aktivního volebního věku je součástí celonárodní debaty v mnohých dalších členských zemích.

Rakousko se v roce 2007 stalo prvním členským státem, kde může mládež volit ve většině případů již od 16 let. Nicméně tamní mládež neprojevuje nějak výrazněji iniciativu volit ve volbách do EP, např. v kontrastu s Dánskem, kde je volební věk stanoven na 18 let. V Rakousku se voleb do EP účastnilo 29 % mládeže a v Dánsku dokonce o 9 % více, tj. 38 %. Pokud se podíváme na dlouhodobé statistiky monitorující, jak jsou rakouští občané s členstvím jejich země v EU spokojeni, zjistíme, že jsou jedni z nejskeptičtějších občanů v rámci takzvané staré EU⁶². Podle výzkumu Eurobarometer z roku 2014 se jen 27 % Rakušanů domnívá, že se Evropská unie vyvíjí

⁵⁷ Tamtéž, s. 39.

⁵⁸ Tamtéž, s. 112.

⁵⁹ Tamtéž, s. 158.

⁶⁰ Po pádu komunistického režimu zasáhla maďarskou politiku a společnost poměrně výrazná vlna vlastenectví a nacionalismu, což akcentovalo několik politických uskupení, jež se etablovala v nově se formujícím maďarském stranickém systému — dnes např. Maďarský občanský svaz neboli FIDESZ (*Fidesz — Magyar Polgári Szövetség*). [Tamtéž, s. 67, s. 72]

⁶¹ Tamtéž, s. 39.

⁶² Tamtéž, s. 139.

správným směrem. Tento kontrast je o to patrnější, zaměříme-li se na postoje poměrně dost optimistických Dánů, neboť podle jiného výzkumu Eurobarometru si plných 75 % z nich myslí, že se EU ubírá správným směrem.

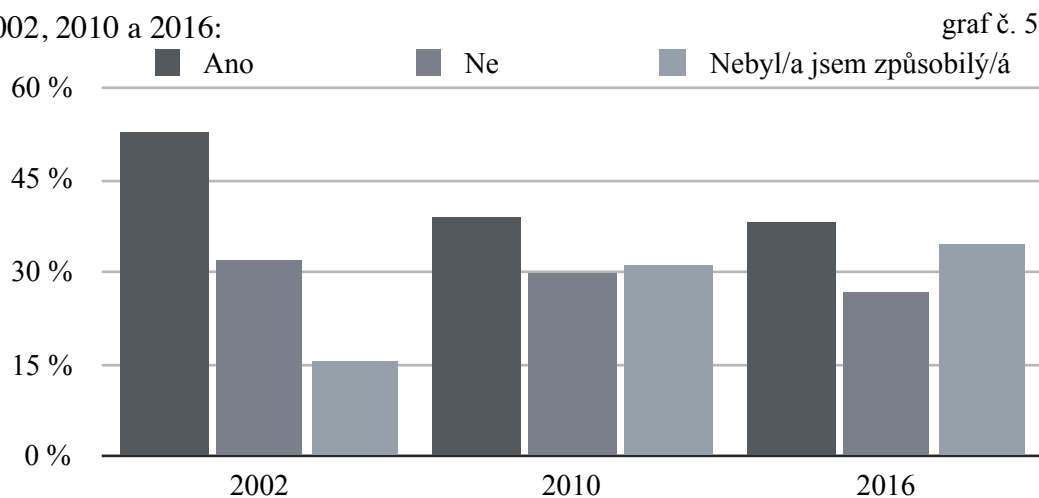
V Lucembursku se roku 2015 konalo státní referendum o snížení minimálního volebního věku, ke kterému se 81 % obyvatelstva vyjádřilo záporně, tudíž zde parlament minimální volební věk nesnížil. Jedním z dominantních argumentů proti schválení tohoto referenda bylo, že v 16 letech mladý člověk ještě není natolik zralý a znalý dospělého života (např. nemůže mít ještě plnohodnotnou práci), aby mohl hlasovat o své budoucnosti.

Malta je po Rakousku druhým členským státem EU, kde mládež může od roku 2018 na všech úrovních volit od 16 let. Na Maltě se vysoká politická aktivita mládeže odráží i ve výsledku tamních posledních národních voleb, které dosáhly 87% volební účasti. Navíc v tomto nejmenším členském státu EU hraje významnou roli, že je tamní politická krajina polarizovaná; dvě hlavní politické strany, dělnická (*Partit Laburista*) a nacionalisté (*Partit Nazzjonalista*), se od sebe v mnohém odlišují, a proto má tamní obyvatelstvo větší důvod účastnit se voleb. Poměr tamních dvou stran bývá ve volebních výsledcích velmi těsný: každý jednotlivý hlas tam tudíž nabývá na ještě větším významu.

V Řecku se v roce 2016 snížil volební věk na všech úrovních na 17 let. Několik dalších evropských států, jmenovitě Německo, Skotsko a Estonsko, také snížilo volební věk na některých úrovních voleb. Podle mého názoru se jedná o velmi zdařilý krok, jelikož účast ve volbách je zvykem, který je potřeba pěstovat — a čím dříve se o svoji volební povinnost mladý občan začne zajímat, tím pravděpodobněji ho ona nutnost sledovat politické dění, kriticky přemýšlet a hlasovat ve volbách neopustí v průběhu svého života. Ovšem je také možné, že se mladý volič dříve zklame, zatrpkne a k volbám nechodí už vůbec. Ať už je tato nutnost prosazena jako participace z povinnosti, státem vymáhaná, či ať už vyvěrá z jedincovy osobní motivace — důležité je začít se jí věnovat.

4.1 Prognóza budoucích trendů ve volební účasti

Následující graf⁶³ ukazuje účast mladých lidí ve věku 16-26 let ve volbách na státní úrovni v letech 2002, 2010 a 2016:

Jak lze z grafu vyčíst, mezi lety 2002 a 2010 se poměr mezi volební aktivitou a pasivitou prohloubil. V roce 2002 volilo 59 % z dotázaných občanů EU ve věku 16-26 let, v roce 2010 pak už pouhých 39 %. V dalších šesti letech se nepatrně zvýšil počet mladých voličů oproti nevoličům. Mládež se tedy jednoznačně stává více politicky zaměřenou, více jí záleží na budoucím politickém dění. Roste jak její volební účast, tak její účast v netradičních formách zapojení ve společnosti.

Pro hlubší analýzu přikládám tabulku, kde je účast ve volbách do EP v několika členských státech EU srovnána podle věku voličů:

výňatek — EPRS | European Parliamentary Research Service, 2017

Účast ve volbách do Evropského parlamentu, 2014, rozdělení podle věku					
Země	Celková účast	18-24 let	25-39 let	40-54 let	55 let a více
ČESKÁ REP.	18,2 %	16,4 %	17,0 %	18,3 %	19,6 %
ESTONSKO	36,5 %	15,8 %	28,4 %	39,5 %	49,4 %
FRANCIE	42,4 %	24,7 %	30,2 %	40,4 %	56,5 %
CHORVATSKO	25,2 %	13,1 %	19,5 %	27,2 %	31,5 %
MAĎARSKO	29,0 %	20,0 %	20,0 %	31,6 %	37,1 %
MALTA	74,8 %	61,9 %	66,1 %	80,1 %	82,0 %
POLSKO	23,8 %	14,1 %	18,8 %	28,3 %	28,4 %
SLOVENSKO	13,0 %	5,6 %	11,9 %	13,0 %	17,7 %
ŠVÉDSKO	51,0 %	65,5 %	50,3 %	49,1 %	48,5 %
EU 28	42,6 %	27,8 %	35,2 %	44,6 %	51,3 %

⁶³ European Social Survey Round 3 Data: *Norwegian Social Science Data services*, 2002, 2010, 2016, Data file edition 3.5, Norway – Data Archive and distributor of ESS data

Tabulka ukazuje, že trend, kdy se mládež mezi 18 a 24 lety méně účastní voleb než starší dospělí, je patrný ve všech členských státech EU až na Švédsko. Tam účast ve volbách této věkové kategorie převyšuje o 15.2 % kategorii 25 až 39 let.⁶⁴

Je diskutabilní, jestli je tendence nižší účasti mládeže ve volbách závislá na věku (tj. jestli se mladí lidé navrátí k tradičním formám politické participace až budou starší), nebo jestli jsme svědky nenavratitelné transformace politické kultury. Ellen Quintelier, postgraduální výzkumnice na Katolické univerzitě v Lovani (Belgie), tvrdí, že i když má životní cyklus dopad na rozdíly v účasti ve volbách, vysvětluje pouze menší rozdíly v širší politické participaci: mladí lidé nejsou méně aktivní, pouze se jinak angažují.⁶⁵

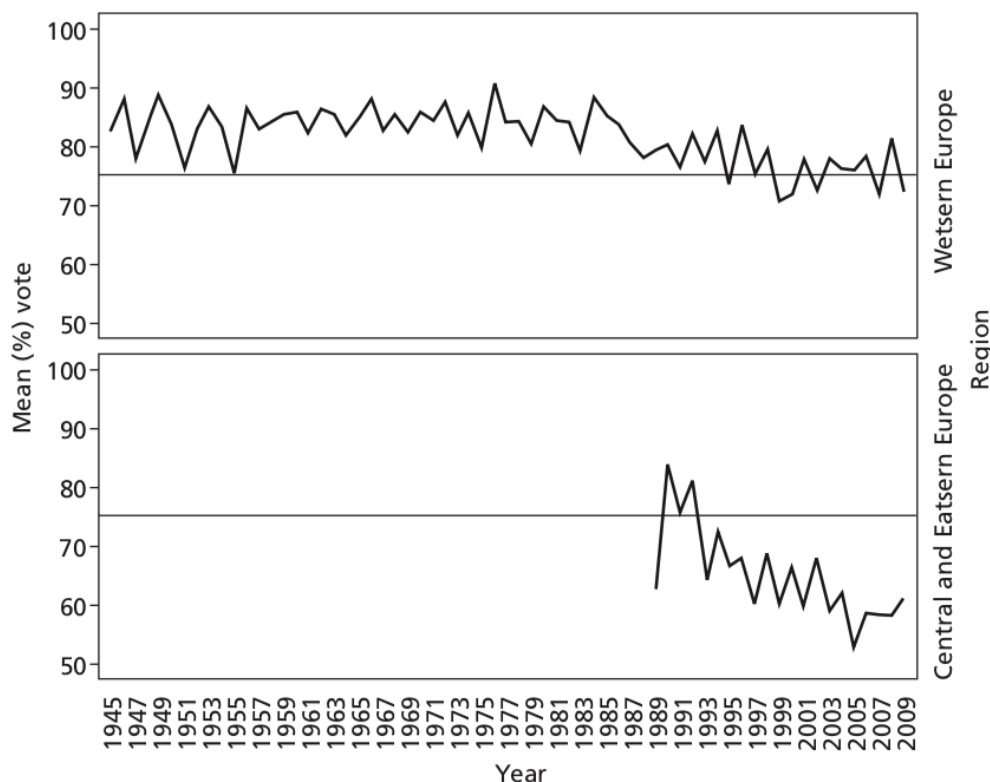
⁶⁴ Více o příčinách vysoké švédské politické participace mládeže v příloze č. 8.

⁶⁵ Quintelier, E.: *Differences in Political Participation between Young and Old People*, 2007.

4.2 Změna v pojetí občanství

V úvodu práce jsem předložila tezi o změně politické aktivity občanů a v části statistické jsem zjistila, že se v průměru 59 % evropské mládeže účastní národních voleb a 28 % voleb do EP.

graf č. 6

NB: Průřez volební účastí všech občanů EU v národních parlamentních volbách.

Zdroj: Idea International Voter Turnout database

Z grafu č. 6 plyne, že volební aktivita všech občanů v EU od raných 90. let minulého století klesá. V tabulce volební účasti jsem ukázala, že většinou dosahuje nejnižších hodnot v kategorii mládeže. Další formy *participace z povinnosti* této věkové skupiny jako je např. účast na volebních mítincích ani nepřekročily minimální potřebnou hodnotu, aby byly v dotazníku *ESSS* vyneseny jako jedny ze zkoumaných politických aktivit. Rozmach alternativních forem zapojení mládeže v politice ukazuje změnu v politické participaci mladých občanů.

Mnozí akademici si tohoto všímají — např. Janata ve své knize *Paradoxy demokracie* naznačuje, že mladí občané možná dostatečně necítí svoji „tradiční, státem nastavenou“ politickou zodpovědnost:

„V důsledku podceňování politických otázek se z prostoru veřejné diskuse zcela vytratila nebo spíš vůbec nebyla nastolena otázka politické odpovědnosti. [...] Jeden z paradoxů demokracie zní: Abychom mohli poskytovat politice prostor pouze v té míře, která nám umožní se zabývat důležitějšími věcmi, musíme se v ní angažovat. Pokud ji necháme jen na těch, kteří nás chtějí o toto

právo připravit, budeme se muset politikou zabývat proti své vůli, a proto se nebudeme moci zabývat důležitějšími věcmi, než je právě ona.“⁶⁶

Janata dále popisuje, že celá tato „nečinnost“ má hluboké předpoklady ať už v chybném ustavení našeho politického systému, které nepostihuje a nezohledňuje politicky laxní jedince, nebo v „bláznivém“ fungování nynější reprezentativní politiky. Ovšem také upozorňuje na to, že by občané hlavně neměli propadat beznaději ze systému, ve kterém se politika odehrává, kvůli zklamání z jejích představitelů; tím pádem by se totiž muselo vyměnit to „nové“ za „staré v nové masce“, a to může být bez důkladného zvážení změnou k horšímu. Svoji myšlenku uzavírá tím, že v českém prostředí nebyla nikdy od dob pádu komunismu tak naléhavá nutnost změny, která zároveň nikdy nebyla tak „neuskutečnitelná, vzdálená a nedosažitelná“ jako dnes.

A co patří mezi témata, která mladé lidi trápí více než ostatní věkové skupiny? Mimo již zmíněné globální problémy životního prostředí, se jedná o vysoké životní náklady, nedostatek cenově dostupného bydlení (bytová krize), nezaměstnanost, prekarizace práce či např. vysoké školné v UK. Způsoby, jak některé tyto specifické politické problémy řešit, rozdělují společnost — notoricky známým příkladem je např. brexit, hlasování o odstupu z EU v Anglii, v němž spatřují jednotlivé věkové kategorie rozdílné výhody a nevýhody; je zde pozorovatelný vyostřený mezigenerační dialog. Druhým příkladem je nový zákoník práce, který platí ve Francii od roku 2018. Spokojení s touto změnou jsou ale zejména mladí lidé, kteří by z něho měli mít největší užitek, jelikož snáze najdou zaměstnání, ti starší v reformě zákoníku už tolik bonusů nevidí. Třetím příkladem jsou např. velmi přísná protipotrátová zaopatření v Polsku — průzkum veřejného mínění, který si nechal zpracovat deník Gazeta Wyborcza v roce 2018, ukázal, že pro legalizaci interrupcí na žádost ženy se vyslovilo 45 % dotazovaných, 43 % podobný návrh odmítlo, 12 % pak sdělilo, že neví.⁶⁷ Přitom panuje přesvědčení, že velkou část z této kategorie tvoří právě mladí, kteří jsou považováni za více „sociálně-konzervativní“ než jsou starší občané.⁶⁸

Evropské fórum mládeže (European Youth Forum), platforma sdružující přes sto mládežnických nevládních organizací po celé Evropě, publikovala v roce 2017 rezoluci⁶⁹ o tématech, která souží

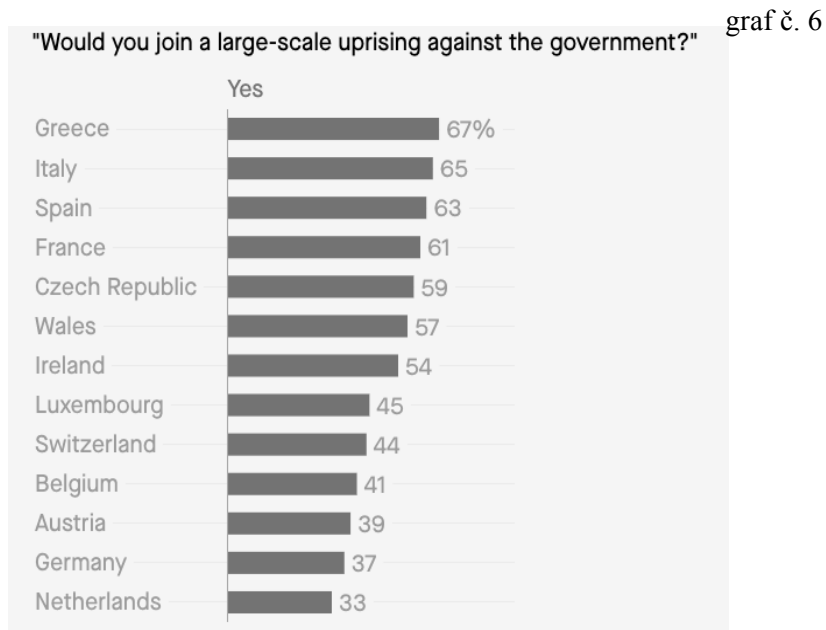
⁶⁶ Janata, 2017, s. 15, s. 21.

⁶⁷ Hamplová, L.: *Interrupce rozdělují Polsko. Téměř polovina obyvatel by povolila ukončení těhotenství na žádost ženy*, www.zdravotnickyydenik.cz, 2018. [cit. 10. 3. 2019].

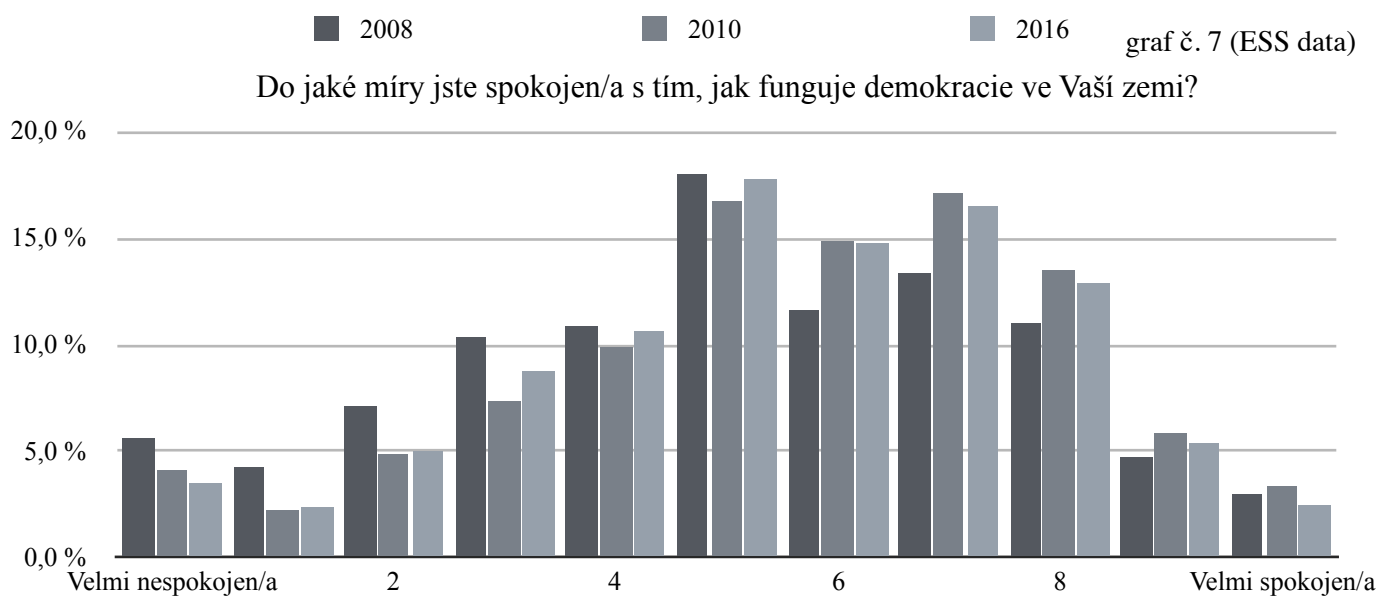
⁶⁸ Kozłowski, M.: *Youngsters and refugees, or how exile changes eastern Europe*, 2016, dostupné online na: www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/youngsters-and-refugees-or-how-exile-changes-eastern-europe/ [cit. 17. 3. 2019].

⁶⁹ Council of Members: *Resolution on key issues concerning European youth, especially marginalised youth*, European Youth Forum, 2017.

dnešní evropskou mládež. Akcentován zde byl zejména nedostatek sociální inkluze, který dělí obyvatele na „jedny“ a „ty druhé“ (ti druzí jsou „nebezpečím“ pro společnost). S tím je provázáno nedostatečné zapojení migrantů či romské komunity do společenských procesů a nepochopení mezi různými sociálními skupinami, které vyvěrají z nerovností a špatně nastavených vzdělávacích systémů. Dalšími vyzdvihovanými tématy v této rezoluci byla netransparentnost v politice a zvýšená polarizace společnosti, poháněná nenávisnými projevy (hate speech) na sociálních médiích, populismem a dezinformacemi.

Jak ukazuje graf č. 6, nadpoloviční většina (přibližně 51.2 %) z 580 000 dotazovaných mladých lidí ze 13 zemí EU odpověděla kladně na otázku *Účastnili byste se rozsáhlé revolty proti generaci, která je nyní u moci, kdyby se konala v následujících měsících?*⁷⁰. To značí, že velká, v tomto měřítku nadpoloviční část dnešní mládeže, touží po změně.

⁷⁰ EBU: *Generation What? Young People and Optimism, a pan-European view*, EBU: Operating Eurovision and Euroradio, 2017, s. 10.

Avšak jak lze vyčíst z grafu č. 7, mladí občané v celé EU byli v průměru v roce 2016 více spokojeni s aktuálním stavem demokracie ve svých zemích, než byli v předcházejících letech. To může značit to, že se tranzit participace z povinnosti na participaci z vlastní iniciativy už uskutečnil a jeho efekt se pomalu začíná stabilizovat; vlády začínají více praktikovat, co po nich jejich občané vyžadují.

Nelze si tedy nevšimnout, že politická participace mládeže zažívá jistou proměnu. Mladí, kteří si jsou vědomi nebezpečí, kterému současná politická scéna nahrává, se zapojují do politického procesu jinak. Tak, aby „mohli něco změnit“ — a některé tyto způsoby jsem popsala ve výzkumné části této práce.

5. Závěr

Otázka zapojení občanů do politického procesu představuje důležité sociálněvědní i politické téma; výchova občansky a politicky aktivní mladé generace je nezbytná pro budoucí rozvoj demokratických zemí. Proto je důležité pochopení způsobů a motivů nynější politické participace mládeže. Přispěje to k odpovědi na otázku, jakým směrem se bude dále ubírat naše politické dění.

Má práce upozorňuje na to, že mladí občané nejsou obecně apatičtí či nezapojení v politice, ale že se jí zúčastňují i (a nebo pouze) jinak než v jejích elektorálních formách. Někteří autoři⁷¹ se právě kvůli změnám, které jsem se v této práci snažila prokázat, vyjadřují o dnešní evropské mládeži jako o *zapojených skeptících*. Tato skepse mládeže spočívá v tom, že nevnímá aktuální formy a požadavky vlády týkající se jejich politické participace jako efektivní.

Mnozí akademici⁷² se shodují, že demokratický stát prosperuje nejvíce při mírné participaci, zejména způsoby vyvěrajícími z konvenčních mechanismů voleb a stran v liberálních demokraciích. Dnešní politická participace se ale extremizuje, autoritářský režim je na vzestupu např. ve Visegrádské čtyřce.⁷³ Nicméně nástup demagogů a populistů je zřetelný nejen tam, ale i v západní Evropě a Spojených státech amerických, jak popisuje Levitsky & Ziblatt (2018):

„Nejenže si Američané v roce 2016 zvolili demagoga – učinili tak ke všemu v čase, kdy normy, jež kdysi demokracii ochraňovaly, už byly rozvolněné. Avšak vezmeme-li si ze zkušeností jiných

⁷¹ Pilkington et al., 2005, s. 3.

⁷² Norris, P.: "Political Activism." 2011, Harvard University

⁷³ Po roce 1989 byla naše společnost nucena přijmout Washingtonský konsenzus, což jsou neoliberalní hospodářská pravidla toho, jak má stát fungovat. Následkem toho ovšem vznikly ekonomické krize a majetek se začal privatizovat. Rozdíly mezi bohatými a chudými se začaly prohlubovat a k moci se dostávají ti nejbohatší. To se děje i v demokratickém systému - rysem je např. vlastnění médií politiky (Orbán - *Hir TV*, Babiš - *vydavatelství Mafra*). Problém tkví tedy v tom, že narušují demokracii i přes její institucionální pojistky (svobodné volby, parlament).

zemí poučení, že polarizace je pro demokracii smrtelná, můžeme se také poučit, že její pád není ani nevyhnutelný, ani nezvratný.“

Ovšem občané, a nejen ti mladí, cítí, že je potřeba za demokracii a ochranu jejích hodnot bojovat. Např. mladí v USA si možnost jejího zániku uvědomují a chtějí mu zabránit, čehož důkazem může být např. zvolení osmadvacetileté Alexandrie Ocasio-Cortezové do Sněmovny reprezentantů za Demokratickou stranu - vůbec nejmladší ženy zastávající funkci senátorky. V roce 2016 Cortezová organizovala prezidentskou kampaň Bernieho Sanderse, kterého tehdy volilo 2 miliony voličů mezi 18 a 29 lety, přibližně o 400 tisíc více,⁷⁴ než Hillary Clintonovou a Donalda Trumpa dohromady. Cortezová dnes také proklamuje bezvýhradnou podporu novému pol. programu levicového křídla, společenské smlouvě Demokratické strany Nový zelený úděl (*Green New Deal*),⁷⁵ k níž se hlásí také asi 70 % občanů ve věku 18-37 let.⁷⁶ I ve Spojených státech se tedy projevuje potřeba proměny politické reprezentace a jejích rozhodnutí.

Také v některých evropských státech dochází k „omlazování“ řad vrcholných politiků. V posledních letech nastoupilo ve Francii, Irsku, Estonsku a Rakousku do vysokých politických funkcí velké množství politiků⁷⁷ mladších než 40 let a v Belgii, Řecku, Maltě, Islandu i Lucembursku se moci chopilo několik politiků a političek ne starších než 45 let. Čím dál tím méně důrazu je při obsazování vyšších politických funkcí kladeno na věk a zkušenosti. Podle mého názoru právě ona rostoucí nespokojenost s aktuálním politickým systémem vyvolává vlnu vyšší účasti mladých v politice na různých úrovních, a to nejen v Evropě. Tato proměna politické participace vznikla jako reakce a hledání léku na rychle se šířící pocit ve společnosti, že (nejen) ve fungování Evropy je „něco špatně“.

Má práce se snaží ukázat, že mladí se méně raději účastní politiky vládou prosazovanými způsoby (např. v elektorálních formách), jelikož nechtějí podporovat aktuální politickou

⁷⁴ Lybrand, H.: *Fact Check: Did Sanders win more young voters in 2016 than Clinton and Trump combined?*, CNN, 2019, dostupné online na: edition.cnn.com/2019/02/26/politics/fact-check-bernie-sanders-town-hall-youth-vote/index.html [cit. 14. 3. 2019].

⁷⁵ Mezi ideové pilíře této smlouvy patří např. stoprocentní přechod na obnovitelné zdroje energie, zrušení jakýchkoli spalovacích motorů a letecké dopravy či bezplatné zdravotnictví a školství.

⁷⁶ McElwee, S., Ray, J.: *Young people really, really want a New Deal*. The Nation, 2019, dostupné online na <https://www.thenation.com/article/young-people-really-really-want-a-green-new-deal/>, cit [14. 3. 2019]

⁷⁷ Současným mladým vrcholovým politikem je např. spolkový kancléř v současné rakouské koaliční vládě Sebastian Kurz (32), od r. 1840 vůbec nejmladší premiér Belgie Charles Michel (43), lucemburský předseda vlády Xavier Bettel (46) či francouzský prezident Emmanuel Macron (41). Katrín Jakobsdóttir (43) je od r. 2017 předsedkyní vládu Islandu, Ada Colau (45) je od r. 2015 vůbec první starostkou Barcelony a Zuzana Čaputová (45) je velmi slibnou kandidátkou prezidentských voleb 2019 na Slovensku.

reprezentaci. Když už se chtějí zapojit do politického procesu, touží po alternativních formách participace, které jim připadají smysluplnější než „slepé“ následování systému, se kterým nesouhlasí. Tyto změny a radikalizace v nastavení norem občanů s sebou přináší rizika, která by mohla potenciálně destabilizovat stát a podkopat demokraticky vybrané autority, ale zároveň jsem přesvědčená, že rostoucí zapojení mladých občanů v politice povede naopak ke zlepšení dialogu mezi vládou a voliči. Pokud v tomto vývoji bude mládež pokračovat, věřím, že výsledkem bude urovnání situace v současné rozpolcené Evropě.

Závěrem mé maturitní práce je vyslovení naděje, že proměna politického chování dnešní mládeže může být výrazným impulsem pro kvalitativní změnu v evropské politice.

Použité zdroje

Cammaerts, B., Bruter, M., Banaji, S., Harrison, S., & Anstead, N.: *The Myth of Youth Apathy: Young*

Dalton, R.: *Citizenship Norms and the Expansion of Political Participation.*, 2008, *Political Studies*, str. 76-98.

Dotazník vyžádaný Evropskou komisí: *Flash Eurobarometer 455 – European Youth*, 2017-2018, 31 stran.

Eurobarometer: *European Youth*, 2018, European Commission.

Europeans' Critical Attitudes Toward Democratic Life, *American Behavioral Scientist*, 2014, str. 645-664.

European Social Survey Round 3 Data: *Norwegian Social Science Data services*, 2002, 2008, 2010, 2012, 2016, Data file edition 3.5, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.

Fišer, J.: *Politická participace a role občanské společnosti v (ne)demokratickém evropském politickém prostoru*, 2009, FSV UK Praha, 105 stran.

Hynčica, P., Maškarinec, P. & Novotný, L.: *Euroskepticismus ve střední Evropě*, Edice XXI. století, Academia, Praha, 2016.

Janata, M.: *Paradoxy demokracie*, Malvern, Praha, 2017, 175 stran.

Levitsky, S. & Ziblatt, D.: *Jak umírá demokracie*, přel. J. Veis, Apple Books, 2018, 336 stran.

Küisel, M., Leppik, M., & Seppel, K.: *Engaged and critical? The young generation's political participation in EU countries*, *Studies of Transition States and Societies*, 2015, 66 stran.

Macková, A., et al: *CATCH-EyoU – Utváření aktivního občanství evropskou mládeží: Politiky, praxe, výzvy a řešení*, 2015 – 2018, www.catchyou.eu.

Macron, E.: *Za evropskou obrodu*, otevřený dopis, Elysejský palác, 2019.

Nancy, J., European Parliamentary Research Service (ERPS): *Review of European and National Election Results 2014 – 2019*, Public Opinion Monitoring Unit, Directorate-General for Communication, European Parliament, 2017, 344 stran.

National Elections in Europe: Who Votes, Who Doesn't, 2017, blog.datawrapper.de/weekly-chart-turnout/.

Norris, P.: *Democratic phoenix: Reinventing political activism*, New York: Cambridge University Press, 2002, 26 stran.

Norris, P.: *From the politics of Loyalties to the Politics of Choice?*, Harvard University, 2004, 32 stran.

Norris, P.: *Political Activism*, Harvard University, 2011, 27 stran.

Pilkington, H., Pollock, G.: *'Politics are bollocks': youth, politics and activism in contemporary Europe*. *The Sociological Review*, 2015, 35 stran.

Quintelier, E.: *Differences in Political Participation between Young and Old People*, 2007, dostupné z: www.researchgate.net/publication/240524931_Differences_in_Political_Participation_between_Young_and_Old_People.

Rainie, L., Wellman, B.: *Networked: The New Social Operating System*, Cambridge, MA MIT Press, 2012, 358 stran.

Rosenstone, S. J., Hansen J. M.: *Mobilization, Participation, and Democracy in America*, New York: Longman, 2013, 368 stran.

Sobolev, A.: *Collective Action*, Presentation for the XIV April Conference, 2013, International Center for the Study of Institutions and Development, National Research Higher School of Economics (Moscow). <https://iq.hse.ru/en/news/177670359.html>.

Vráblíková, K.: *Politická participace a její determinanty v postkomunistických zemích*, 2004, Institut pro srovnávací politologický výzkum, FSS MU, Brno, 32 stran.

Příloha č. 1 — rozhovor s Adamem Lalákem, sociologem a členem hnutí Extinction Rebellion

Podle slov **Adama Laláka** (25), sociologa a jednoho z účastníků na podzimní demonstraci v Londýně, se hnutí Extinction Rebellion („Vzdor proti vymírání“) zrodilo ze smutku – ze smutku nad ztrátou přírody, nad temnými vyhlídkami do budoucna, nad neschopností zastavit to, čemu Václav Havel říkal „samopohyb“ západní ekonomiky: „Společně jsme dospěli k závěru, že situace je natolik vážná, že nám nezbývá než vzít věci do vlastních rukou. Je potřeba jednat. Občanská neposlušnost je naším posledním zoufalým výkřikem před záhubou. Metody nenásilného odporu, které používá Extinction Rebellion, vycházejí z dlouholeté tradice protestů za jaderné odzbrojení v době studené války. Dalšími inspiračními zdroji jsou hnutí za všeobecné volební právo, hnutí za nezávislost Indie vedené Gándhím a v neposlední řadě hnutí Occupy. Občanská neposlušnost hrála v dějinách významnou roli. Když nadejde stav nouze, musí respekt před zákonem ustoupit. Společenská smlouva platí pouze ve chvíli, kdy přispívá k blahu nás všech. Tuto mantru si v hlavě připomínám, když dorazí první policisté a úředně nám oznamují, že naše činnost je nelegální a že může vést k zatčení, pokud s ní nepřestaneme.“

zdroj: kombinace úryvku z účastníkového článku⁷⁸ a rozhovoru s autorkou, 4. března 2019

Příloha č. 2 — rozhovor s Mees Bangert, ekoaktivistkou z Holandska

Mees Bangert (18) vyrůstala v Amsterdamu, kde navštěvovala Montessori školu. Ve svém volném čase se pravidelně, nejméně jednou měsíčně, účastnila demonstrací, nejčastěji za ženská práva a za změnu klimatu, ovšem od letošního září již nebydlí v hlavním městě a studuje v Dronten biodynamické zemědělství, jelikož chce umět hospodařit udržitelným způsobem. Myslí si, že to, co jíme, je velmi důležité; ne jen pro lidstvo, ale pro celou planetu. Je proti pesticidům a proti chemicky ošetřovaným potravinám, aby bylo vše, co se dostává do našeho těla, organické; je toho názoru, že chemikálie ubližují lidskému tělu. A věří, že ke změně přispívá už jen tím, že se s lidmi baví o svém životním stylu; říká, že i když se jedná o dopad malý, tak je jeho výsledek efektivní.

zdroj: rozhovor s autorkou, 25. února 2019

Příloha č. 3 — rozhovor s nejmenovaným členem nejmenované mládežnické strany

Zeptala jsem se nejmenovaného člena (18) nejmenované mládežnické strany, co ho k takovéto účasti v politice motivuje:

⁷⁸ Lalák, A.: *Nadešel čas vzdoru*, a2larm.cz, 2018.

„Podle mého názoru je účast v mládežnické organizaci ideální, pokud se jedinec chce někam ideologicky zařadit a ozkoušet si ‚co a jak‘. Z jeho osobní motivace pak pramení, co by vlastně chtěl řešit a z jeho výběru strany typ politiky, kterou prosazuje. Mě motivuje úsilí o změnu; jsou tu věci, se kterými jsem nespokojen a chci je měnit.“

Naopak na mou otázku ohledně problémů, se kterými se při svém působení ve straně potýká, odpovídá následovně:

„Vidím problém v tom, že členové těchto mládežnických politických stran bývají *fanatičtí*; fungují na bázi loajálnosti. ‚Pokud budeš loajální TOPce, tak je velká pravděpodobnost, že tě v té straně budou přijímat. Jestli budeš souhlasit se vším, co ti říkají, kývat na jejich názory, tak tě potom prostě přijmou.‘ Ale já sleduji, jak často na diskuzích strany prostě s něčím nesouhlasím, a oni se ke mně hned staví jako k nepříteli. Například v mladé ODS jsou úplně jako gang — jedna velká rodina, všichni následují jeden program, poslouchají Fialu, a to jenom kvůli tomu, aby postupovali na kariérním žebříčku výš, a potom se někdy v budoucnu mohli dostat na nějaké zastupitelstvo či prostě získat nějakou vysokou pozici.“

Výše popsaný klientelismus a vnímání cíle politiky ne jako primárně veřejně prospěšné aktivity, ale jako individuální kariéry, je hmatatelným projevem střetu zájmů současných politiků a občanů. Zároveň je zapouzdřenost politických stran u nás častým důvodem, proč se občané o politiku nezajímají: nevěří, že by v ní dokázali něco změnit.

zdroj: rozhovor s autorkou, 17. února 2019

Příloha č. 4 — rozhovor s Alešem Chmelařem, státním tajemníkem pro evropské záležitosti

Měla jsem příležitost zeptat se **Aleše Chmelaře** (31), našeho státního tajemníka pro evropské záležitosti a náměstka ministra zahraničních věcí, na to, v čem si myslí, že spočívá deziluze a apatie v politice u mladých lidí u nás. Jeho odpověď zněla následovně:

„V České republice je tato apatie jednoznačně výraznější než v jiných částech Evropy; máme tady kulturu večer ‚nadávat na něco u piva‘ a ráno už o tom nevědět; frustrace je u nás často pouze vyslovena, ale ne řešena. Jediné řešení je podle mě masivní politická angažovanost, větší členství ve stranách — zkrátka větší propojení lidí nad třeba i drobnými komunálními problémy. Zatím jsme hrozně izolovaná společnost. U nás se dělá často jen velká politika, chybí tady ta menší komunitní úroveň. Člověk pak má pocit, že nemá žádný dopad na politiku.“

zdroj: rozhovor s autorkou v rámci jejího působení v projektu Mladá Politika, 30. listopadu 2018

Příloha č. 5 — rozhovor s Helenou Martinkovou, místopředsedkyní Mladých lidovců

Na konci ledna tým Mladá Politika vedl rozhovor se slečnou **Helenou Martinkovou** (19), místopředsedkyní Mladých lidovců, jedné ze dvou mládežnických organizací napojených na KDU-ČSL.

MP: Kdy jsi se začala angažovat v politice?

HM: Vstoupila jsem do Mladých lidovců v létě 2016 a v zimě téhož roku i do mateřské strany KDU-ČSL. Dostala jsem se do organizace přes moji sestru, která se o ML dozvěděla přes mládežnické mše v Praze. Akce ML ji zaujali a tak podepsala přihlášku, v zápětí jsem ji následovala.

MP: KDU-ČSL má dvě mládežnické organizace — Mladé křesťanské demokraty a Mladé lidovce, jaký je mezi nimi rozdíl?

HM: Já jsem sama zpočátku nevěděla, že Mladí křesťanští demokraté existují. Kdybych si ale mohla zpětně vybrat znovu, opět bych zvolila Mladé lidovce. V diskusi ohledně některých témat jsou na mě Mladí křesťanští demokraté moc dogmatictí, vnímají jen jeden závěr, který je správný, což mi úplně nevyhovuje.

Obě strany spadají pod ideologii KDU-ČSL, proto spolu při volebních kampaních vzájemně spolupracujeme. Občas pořádáme společné akce, ale většinou se setkáváme pouze na stranických akcích.

MP: Jak to bylo se vznikem? Obě mládežnické organizace vznikly najednou, nebo se časem rozdělily?

HM: Mladí lidovci se v podstatě oddělili od Mladých křesťanských demokratů. Tam byly nějaké neshody ohledně primární agendy. Jestli to má být aktivní vyjadřování postojů a názorů v aktuálním politickém světě nebo pořádání akcí, debat atd.

MP: Uvažovala si o vstupu do jiné strany?

HM: Já jsem si nikdy nemyslela, že budu politicky aktivní. Moje rodina a celkové prostředí, odkud pocházím, směřuje ke KDU-ČSL, ale ta na mne byla v některých ohledech moc konzervativní.

MP: Jak velký vliv mají Mladí lidovci na dění v KDU-ČSL?

HM: Můžeme jim věci navrhnout, vyjádřit kritiku, občas se nás i na něco zeptají, ale svůj úkol vidím spíše jako výpomoc. Vytváříme platformu, odkud může strana vybrat mladé, šikovné lidi, kteří vstoupí do strany, ale samozřejmě členstvím u Mladých lidovců se nijak nezavazuje budoucí vstup do politické strany.

Já jsem do strany vstoupila v zimě 2016, krátce po vstupu do Mladých lidovců.

MP: Jak reagovalo tvé okolí na vstup do Mladých lidovců?

HM: Rodina reagovala pozitivně. Rodiče se o dění aktivně zajímají, vždycky nás vedli k občanské zodpovědnosti. Hodně jsme se bavili o historii, komunismu atd. Z jejich strany jsem pocítovala silné vedení. Ty reakce jsou spíše optimistické. Většina lidí je ráda, že mám zájem. Ve třídě jsme byli dva, kteří se zapojili do mládežnické politické organizace. S mnohými spolužáky se o politice bavíme, někteří jsou i aktivní voliči, ale nikdo není přímo v nějaké konkrétní organizaci nebo straně.

MP: Jaký problém chceš v politice vyřešit a jak toho chceš dosáhnout?

HM: Já jsem se dosud nerozhodla, co je pro mne vlastně to nejdůležitější. Ideálně se o všechno zajímat a také to řešit. Takové téma vidím v životním prostředí. Myslím si, že je to výzva pro celou politickou scénu, protože aby efektivně docházelo k zachraňování přírody a předcházení problémů, je nutné, aby se na něm shodla více než většina politické reprezentace.

MP: Co se Mladým lidovcům loni povedlo a co ne?

Nastartovali jsme cestu do JEPu, což je mládežnická organizace evropské lidové strany, což se povedlo, pracovali jsme na tom v podstatě od začátku. Zároveň se nám také podařila velká konference na téma konzervativní politiky, rostla členská základna a vytvořili jsme nové organizace v Plzni a Hradci.

MP: A co se nepovedlo?

Nestihli jsme školení pro nové členy, ale to je asi celkem detail. Nic jiného mě nenapadá.

MP: Jaké máš ty politické ambice do budoucna?

HM: Nemám konkrétní cíl jako dostat se do poslanecké sněmovny nebo třeba být první premiérkou ČR. Mým cílem je zůstat hlavně aktivní a snažit se do politiky dostat nové lidi. Kdybych měla příležitost, tak bych se ráda zaměřila na ty problematické části společnosti a ráda bych začala na komunální úrovni, kde člověk může změnu sledovat instantně.

MP: Co za cíle mají Mladí lidovci?

HM: Vzdělávání občanské společnosti, zapojování mladých do aktuálního dění. Konkrétně vytvořit základnu schopných lidí, kteří budou v případě poptávky strany připraveni vstoupit na politickou scénu. V podstatě takový think-tank.

zdroj: výňatek z rozhovoru s týmem Mladé Politiky, jehož je autorka členkou (mladapolitika.com), 20. 1. 2019

Příloha č. 6 — rozhovor s Adélou Vavříkovou (20), zaměstnankyní v NGO Fórum 50 %

1) Byla jsi volit? Pokud ano, ve kterých volbách, a proč?

A: Volila jsem ve všech volbách, ve kterých jsem mohla. Prvně do PSP v roce 2017, poté v obou kolech prezidentských volbách 2018 a do třetice komunál na podzim 2018. Považuji to za svoji povinnost, ale takovou tu přirozenou - jako když mě naši naučili si mýt po záchodě ruce. Volím a volit budu, protože věřím, že to má smysl - že i jeden hlas se dokáže podepsat na celku (příkladem můžou být volby do PSP 2017, kdy se Zelení nedostali kvůli 5% hranici; dle mého názoru, kdyby si všichni řekli, že to není vyhozený hlas, tak dneska Zelené ve sněmovně máme).

2) Co tě motivuje k angažovanosti v NGO, konkrétně ve Fóru 50 %? Jak dlouho zde pracuješ? Co tě na tom nejvíce baví?

A: Ve Fóru jsem začala jako stážistka v rámci volitelného předmětu ve čtvrtém ročníku. Dělal jsem pomocné průzkumy při analýzách, pořádala akce a byla tak nějak po ruce. V září už jsem dostala pracovní smlouvu a pracuji jako projektová manažerka. Mou motivací nebyla ani tak politika, jako ženy ve společnosti. Začala jsem číst Virginii Woolfovou a zajímám se rámcově o feminismus apod., a během prezidentských voleb v USA (2016) jsem sledovala souboj Trumpa a Clintonové a zajímalo mě, zda je Amerika připravená na prezidentku. A když jsem četla články, diskuze a názory, tak mě téma žen v politice zaujalo natolik, že jsem u něj zůstala.

Nejcennější pro mě je vědomí, že to, co dělám, má smysl. Mnozí si to jistě nemyslí, ale já už jsem se dostala k tolika informacím a seznámila se s tolik případy, že vím, že je v politice málo žen, vím, proč jich je málo, a vím, proč by jich tam mělo být víc. Nejvíce mě na mé práci baví právě konkrétní příklady, ať pozitivní, tak ty negativní.

3) Narazila jsi na nějaká úskalí během Tvého působení ve F50 co se týče konceptu jako takového nebo-li na nějaké limity, které mohou mládež odrazovat od její angažovanosti v sektoru nevládních neziskových organizací?

A: Myslím, že pokud se mladý člověk angažuje nadstranicky, nesetká se s nějakým úskalím. Dokážu si živě představit, že jako člen strany je potřebná loajalita, v případě nadstranického působení potřebuje člověk k zapojení pouze vůli.

4) Myslíš si, že v dnešní české politice převažuje machistické prostředí, které odrazuje ženy od jejich účasti v ní, a že se dnešní mladá generace žen začne angažovat v politice jinak?

A: Souhlasím s tím, že česká politika je patriarchální (složení sněmovny, senátu, komunálu...), ale myslím si, že od účasti v ní odrazuje ženy významným dílem i společnost — základním pilířem jsou stereotypy, představa politiky jako pánské šatny, nevlídnost k podpoře vstupu žen do politiky a obecné nevědomí o přínosu, který by ženy v politice mohly mít. Pokud přehlédnou fakt, že naše populace je dejme tomu půl na půl (žen je v politice 20 %), je nutné zmínit, že smíšené skupiny pracují efektivněji a lépe, jsou inovativnější, státy s vyšším zastoupením žen mají nižší míru korupce, ženy tvoří 61 % absolventek všech vysokých škol, a především mají ženy a muži jinou životní zkušenost, tudíž i jiné priority v politice. A až tohle přijmou za své politici a političky a budou nápomocni tomu, aby se situace změnila, věřím, že i společnost se k tomu postaví lépe a nejen mladé ženy budou mít do politiky stejně (ne)komplikovanou cestu jako muži. Do té doby budou muset ženy překonat spousty překážek (což muži nemusí) na své cestě do politiky.

zdroj: rozhovor s autorkou, 6. března 2019

Příloha č. 7 — rozhovor se Saskiou Bergmann, členkou předsednictva různých kol MEP

Model Evropského parlamentu (MEP)⁷⁹ je mezinárodní organizace, která pořádá simulace práce europoslanců ve všech členských státech EU. **Saskia** (18) z Estonska zde začínala jako delegátka. Během tří let od svého prvního kola se vypracovala a několikrát organizovala i předsedala na mezinárodních i estonských národních kolech MEP.

1) Co tě vedlo k tomu, že jsi se právě přes MEP zapojila do politiky?

Když se dívám zpět, tak si uvědomím, že mě skoro ve všech mých aktivitách motivovalo vytváření nějaké hodnoty, obzvlášť pokud měla za cíl zlepšení životů.

Nicméně MEP jsem se primárně účastnila kvůli mé intelektuální zvědavosti a chuti bavit se o „opravdových problémech“, přestože jsem pořád studentkou. Co mne na MEP okouzlovalo a neustále pohánělo dál bylo získávání realistického pohledu na politiku. Uvědomila jsem si, co stojí za tím, sepsat takovou rezoluci a spolupracovat v komisi plné dominantních osobností.

⁷⁹ Model European Parliament: www.mepeurope.eu.

Druhak mi má participace přišla jako forma takového intelektuálního „testu“, který mě vyzýval k vymýšlení proveditelných řešení na aktuální globální problémy.

Do třetice si myslím, že má angažovanost v MEP mi pomohla upevnit užitečnou škálu dovedností, které v budoucnu využiji nejen kdybych se rozhodla pracovat v politické sféře. Od projevů na veřejnosti, přes networking a formulování jasných myšlenek. Hlavně jsem se zde díky utváření kontaktů měla možnost setkat se s úžasnými mladými lidmi a navázat cenná a trvalá spojení s účastníky po celé Evropě.

2) Jaký dopad má aktivita tohoto druhu podle tebe na politickou angažovanost mládeže?

Podle mne je její dopad opravdu dalekosáhlý. Jednak jsou konference MEP vždy exkluzivní a formální, což většinu účastníků zaujme. Hlavním cílem Modelu je ovšem dělat politiku záživnější, čímž zvyšuje povědomí o evropské politice a zapojuje své účastníky do politické diskuze. Také si myslím, že účast mládeže na různých simulacích je podnítí k vyšší politické participaci tím, že se vžijí do role politiků. Účastníci tak začnou zpravidla vládní jednotky chápat z jiné perspektivy a cítit k nim větší respekt.

3) Jak jinak jsi se již zapojila do politiky? Jaký je tvůj názor na e-voting, které je v Estonsku ze všech členských států EU nejvíce zavedené?

Hlasovala jsem v estonských volbách na komunální i státní úrovni (v roce 2016 a následně v roce 2018). V obou jsem hlasovala přes internet, pouze s užitím mé občanky a programu vyvinutého konkrétně pro volby. Myslím, že „e-voting“ je velmi pohodlná varianta hlasování, která bezesporu posílila volební účast v letošních volbách — asi 30 % všech hlasů bylo zaznamenáno online. Také si myslím, že na hlasování přes internet se dá více spolehnout. Ruční sčítání a pročitání klasických hlasovacích lístků je velmi časově náročné a také může touto formou dojít k mnoha chybám (nesprávně vyplněné hlasovací lístky, chyby ve sčítání hlasů...). Jakmile jsou „e-hlasy“ jednou odevzdané, tak je nemožné je zfalšifikovat lidskou vinou. Zajímavé je, že i mí prarodiče vždy volí přes internet a nemohou si to vynachválit; nemusí opouštět svůj domov k tomu, aby splnili svoji občanskou povinnost.

Mimo to se angažuji ve Federaci estonských studentských jednotek (*Federation of Estonian Students Unions*) jako aktivistka v oblasti veřejné správy. Naším výstupem je průzkum studentských očekávání a následné schůze s estonským Ministrem vzdělávání o tom, jak tato očekávání uspokojit.

Tento pátek (15. března) se také vlastně budu účastnit mého vůbec prvního protestu, v rámci hnutí *Pátky pro budoucnost (Fridays for future)* za změnu klimatu. Už jsem se chtěla účastnit i

protestu za ženská práva, ale bohužel mi to časově nevyšlo. Také jsem (asi 80%) vegetariánka čistě z environmentálních důvodů.

zdroj: rozhovor s autorkou, 11. března 2019

Příloha č. 8 — rozhovor se Zdeňkem Hejzlarem, bývalým profesorem ve Stockholmu

Za vysokou politickou participací mládeže ve Švédsku stojí pravděpodobně kvalitní vzdělávání a vedení k politice již od raného věku. Na školy jsou zváni politici různých stran k diskusím s učiteli a žáky a před volbami se na školách konají pro poučení o volebním mechanismu „cvičné volby“ podle vzoru voleb skutečných, což říká PhDr. **Zdeněk Hejzlar**, bývalý ústřední ředitel Československého rozhlasu a v exilu profesor na Institutu pro mezinárodní politiku ve Stockholmu, v rozhovoru *Švédsko a jeho školství*:

„... Péče o rozvoj školství a vzdělávání vůbec se ve Švédsku pokládá za jednu ze základních povinností státu a obcí [...] Jen na dobrovolných kursech mimoškolních vzdělávacích institucí se každoročně podílí mezi dvěma a třemi milióny občanů z celkového počtu 8 a půl miliónu [...] Na školství se vynakládá částka, která se rovná 7,5 % hrubého národního produktu, a to je nejvíce ze všech států ve světě. Výdaje na školství tvoří 12 % výdajů státu a 25 % výdajů obcí. [...] Na základních školách i gymnáziích je věnována velká péče zprostředkování poznatků o společnosti a ideologiích, o švédském ekonomickém, sociálním i politickém systému i o jiných systémech a o mezinárodních vztazích.“

zdroj: rozhovor s Františkem Bacíkem, publikováno v časopisu Pedagogika r. 1990